

Loyvisskipan í føroysku fiskivinnuni eftir 2018

Frágreiðing latin
Jacob Vestergaard, landsstýrismanni í fiskivinumálum

Tórshavn, 26. juli 2010

Hjalmar Hansen, vinnuløgfrøðingur
Hjalti í Jákupsstovu, fiskifrøðingur

Innihald

1. Inngangur.....	3
1.1 Bakgrund.....	3
1.2 Arbeissetningur.....	3
2. Samandráttur og niðurstøða.....	4
3. Galdandi fortreytir.....	6
3.1 Hví 1. januar 2018?.....	6
3.2 Um veiðiloyvi.....	6
3.3 Um fiskiloyvi.....	7
3.4 Um fiskidagar.....	7
3.5 Um kvotur.....	8
3.6 Onnur loyvi	8
4. Ástøðiligt grundarlag.....	10
4.1 Ognarrættindi.....	10
4.2 Bio-økonomiski myndilin.....	11
4.3 Stovnsmetingar.....	12
4.4. Fiskivinnan og føroyski samfelagsbúskapurin.....	13
5. Tillagingar í verandi loyvisskipan.....	15
5.1 Endamálið, sum orðað í dag og broytingar í hesum sambandi.....	15
5.2 Bólkar og bólkabýti.....	16
5.3 Markið millum skip á húkaveiðu.....	16
5.4 Bólkur 5.....	16
5.5 Fiskiskapur til egna nýtslu.....	17
5.6 Møguleiki fyri avhending.....	18
5.7 Økisfriðingar og tekniskar ásetingar	19
5.8 Hjúveiðikvotur.....	19
6. Hugsanir um høvuðsskipanir, sum veiðan kann skipast eftir í framtíðini.....	20
6.1 Spurningur um atgongd.....	20
6.2 Áseting av fiskirættindum og loyvisskipanin.....	21
6.3 Samstarvsskipan og egin-umsiting.....	22
6.4 Rættindamarknaður.....	23
6.5 Verandi loyvisskipan heldur fram.....	24
Keldulisti:.....	25
Fylgiskjal:	26

I. Inngangur

I.1 Bakgrund

Í samgonguskjalinum frá september 2008 verður boðað frá, at spurningurin um fiskiloyvi eftir 2018 skal viðgerast.

Orðingin í samgonguskjalinum er:

Sett verður skipanarnevnd at orða tilmæli til politiska myndugleikan um ta skipan, sum skal vera galdandi, eftir at øll fiskiloyvi sambært løgtingssamtykt fella aftur til landið í 2018.

Í sambandi við nevndu orðing skal sigast, at hon kann verða tulkað skeivt, tí um núverandi lóggáva ikki verður broytt, so vera loyvini endurnýggjað í 5 ár eftir 1. januar 2018. (Sí lóg um vinnuligan fiskiskap, § 7b, stk. 1 og § 7c, stk. 1 og 2).

I.2 Arbeidssetningur

Endamálið við hesum arbeiði verður at skriva eina frágreiðing, sum kann verða grundarlag undir politiskari viðgerð og orðaskifti. Frágreiðingin skal lýsa hugtakið “rættindi til gagnnýtslu av havtilfeingi” í síni heild, og stutt lýsa “spennið” ímillum:

Støðuna har øll kunnu luttaka í fiskiskapi “fræls atgongd”, mótvegis

Støðuni har ein luttakari er valdur út einsamallur at reka vinnuna “ongin atgongd”.

Frágreiðingin skal:

1. Stutt lýsa hugtøkini, ið er grundarlag undir rættindunum í núverandi lóggávu, so sum “veiðiloyvi, fiskiloyvi, fiskidagar, kvotur og onnur hugtøk, ið beinleiðis ávirka rættindini”.
2. Stutt lýsa vandarnar við “frælsari atgongd” og vandarnar við “ongari atgongd”.
3. Vísa á tillagingar í núverandi loyvisskipan, ið kunnu stimbra undir móguleikarnar at røkka teimum málum í endamálsorðingini í lógini um vinnuligan fiskiskap og ætlanum landsstýrisins í samgonguskjalinum frá 2008¹.
4. Við atlitum at rættindum at gagnnýta havtilfeingið skal arbeiðsbólkurin vísa á nakrar høvuðsskipanir, hvussu rættindi kunnu skipast. Arbeiðsbólkurin skal eisini vísa á, hvør av nevndu høvuðsskipanum kann vera mest viðkomandi fyri Føroyar í langtíðarhøpi.

Frágreiðingin verður latin landsstýrismanninum í seinasta lagi á Ólavsøku 2010.

1

- “Dentur verður lagdur á, í umsitingini av hesi lóg, at varðveita tilfeingið og at troyta og gagnnýta hetta burðardygt á skilabesta hátt, lívfrøðiliga og búskaparlíga, við virðing fyri sambandinum millum ymisku dýra- og plantustovnarnar í havinum og meingi teirra, til tess at tryggja besta samfelagsbúskaparlíga íkasti frá fiskivinnuni, støðugar arbeiðs- og inntøkumøguleikar og móguleikar fyri vinnuligum virksemi um alt landið (Lógin um vinnuligan fiskiskap).
- Allar tilfeingisvinnur skulu vera lívfrøðiliga, fíggarliga- og umhvørvisliga burðardyggar og geva størst móguligt búskaparlígt avkast (Samgonguskjalið frá september 2008).

2. Samandráttur og niðurstøða

Frágreiðingin er ein stutt gjøgnumgongd av týðningarmiklum tættum í skipan av fiskivinnuni og í hesum sambandi loyvisskipanini.

Skipan av fiskivinnu er ein fjøltáttað uppgáva. Frágreiðingin vísir á ástøði undir umsiting av fiskiskapi, sum er alment viðurkent. Harumframt ger frágreiðingin greitt tann týðning, fiskivinnan hevur fyri føroyska samfelagsbúskapin í mun til okkara grannar. Tí verður okkara uppgáva í Føroyum at gera umsitingina av fiskatilfeinginum betri enn grannarnir, soleiðis at okkara samfelag fær tað burtur úr tilfeinginum sum til ber.

Frágreiðingin hevur nøkur grundleggjandi uppskot um tillagingar í verandi skipan. At hesi verða nevnd merkir ikki, at ónevnd øki eru uttan týðning, men fyri at avmarka uppgávuna, er fokus sett á tey øki, sum eftir okkara meting hava størsta týðningin.

Tillagingar eiga at gerast:

- viðvíkjandi avhending, herundir móguleikin at klúgva eitt veiðiloyvi í fleiri partar
- viðvíkjandi bólki 5, serliga skilna millum teir, sum hava útróður sum vinnuveg burturav, og so onnur
- verandi bólkabýti, serliga í húkaflotanum
- raðfesting av endamálum í skipanini

Hesar tillagingar, sum her verða skotnar upp, eiga eisini at takast við í viðgerðini av loyvisskipanini eftir 2018.

Loyvisskipanin verður ikki betur fyri samfelagið enn tað grundarlag, hon byggir á. Hetta grundarlag er tilfeingið – fiskurin. Tí er avgerandi, og av størri týðningi enn loyvisskipanin, at fiskirættindini verða ásett rætt. Tískil hava vit eisini viðgjørt hendan spurningin í frágreiðingini.

Okkara tilmæli er, at ein óheftur stovnur, eins og tjóðbankaskipanin í londunum uttan um okkum, ásetir fiskirættindini.

Størsti spurningurin í sambandi við loyvisskipanina eftir 2018 verður uttan iva spurningurin um atgongd til vinnuna.

Tað er greitt, at ein loyvisskipan má vera avmarkandi. Loyvi til at reka fiskiskap kann ikki gevast øllum, men nøkrum. Hinvegin er tað eingin búskaparlig, fiskifrøðilig og neyvan heldur løgfrøðilig grundgeving fyri, at avmarking má og skal fara fram eftir søguligum rættindum. Heldur eigur javnbjóðis rætturin til vinnu at vera grundleggjandi.

Móguleikar at geva loyvir:

- søgulig rættindi
- uppboðssøla
- undangóðkenning og lutakast ella útveljing
- ymiskar samansetingar av hesum omanfyri nevndu

Avmarking til atgongdina og umsetiligheit – harav effektivisering – førir við sær, at tilfeingisrentan kemur til sjóndar. Um verandi loyvisskipan heldur fram, er tað týðningarmikið, at vinnan ber allan tann kostnað, sum hon krevur av samfelagnum, fyri at virðisøkingin skal vera sum mest. At vinnan ikki ber henda kostnað er óbeinleiðis studningur. Harafturat eigur eitt tilfeingisgjald at verða álagt – eins og í øðrum tilfeingisvinnum.

Loyvisskipanin eigur eisini at taka hædd fyri ymisleika í flotanum og tillagingarmøguleikum hjá teimum ymisku ørtunum.

Umhugsast kunnu skipanir, har partar av fiskivinnuumsitingini verða latin vinnuni sjálvari at umsita. Slíkar skipanir eru aðrastaðni, og hava vit onkrar partar í vinnuni, ið hava somu eyðkennir sum í øðrum londum. Slíkar skipanir mega taka hædd fyri, at luttakararnir í vinnuni sjálvir merkja avleiðingarnar av teirra avgerðum – bæði jaligar og neiligar.

Sum fylgiskjal til hesa frágreiðing, er frásøgn frá evnisdegi í Norðurlandahúsinum 10. juni 2010 undir heitinum "Rettighedsbaseret fiskeri til samfundets gavn".

3. Galdandi fortreytir

Fyri at kunna taka støðu til broytingar, er neyðugt at kenna útgangsstøðið. Her verður í stuttum greitt frá verandi loyvisskipan, sum verður stýrd av lógini um vinnuligan fiskiskap frá 1994.

Loyvisskipanin er so at siga beinagrindin í stýringini av fiskiskapinum. Við henni verður m.a. stýrt tal av loyvum, fiskidagar og kvotur. Broytingarnar í flotanum verða eisini í stóran mund stýrdar av loyvisskipanini.

Tó má sigast, at ásetingin av fiskirættindum – kvotum og fiskidøgum – er fortreytin loyvisskipanin má virka innan fyri og fyrihalda seg til. Loyvisskipanin í sær sjálvum tryggjar ikki eina búskaparliga og lívfrøðiliga burðardyggja skipan, um fiskirættindini ikki eru rætt ásett og umsitin.

Nógvar broytingar eru gjørdar í lógini, síðani hon kom í gildi, og er hetta tí ein støðulýsing frá mai 2010.

3.1 Hví 1. januar 2018?

Í 2007 ásannaði Løgtingið, at tann skipan, sum tá var íkomin, við at rættindi til fiskiskap vóru givin fyri 10 "rullandi" ár, var óheppin.

Søguliga, so er støðið, at ymiskt hevur verið, hvussu hugsað hevur verið um tíðaravmarkingar á rættindum til fiskiskap. Stundum hevur verið áramál á veiðiloyvum, stundum er hetta tikið burtur. Stundum hevur styttri ella longri áramál verið á fiskirættindum (kvotum, fiskidøgum).

Fram til juni 2007 var skipanin soleiðis, at fyri fiskifør størri enn 15 tons, fingi hesi játtan um fiskirættindi 10 ár í senn galdandi frá fiskiársins byrjan. Árið eftir verða rættindini aftur givin fyri næstu 10 árin, og fiskirættindini tað árið talfest o.s.fr. Hetta merkti, at loyvini vóru galdandi í "rullandi" 10 ár. Um eitt ítøkiligt loyvi skuldi sigast upp, skuldi hetta gerast við 10 ára freist.

Skipanin sum var, gav ikki móguleikar fyri at gera grundleggjandi broytingar. Fyri ikki at koma í ta støðu, at neyðugt var við endurgjaldi fyri ognartøku av givnum rættindum, hevur Løgtingið tí samtykt at avtaka ta "rullandi" skipanina, og so siga øll loyvir upp við 10 ára freist, til at fara úr gildi 1. januar 2018.

Til samanberingar kann nevast, at tá oljuloyvi verða latin, verða tey latin tíðaravmarkað. Sama ger seg galdandi innan lóggávu, sum viðvíkur øðrum tilfeingisvinnum í Føroyum. Nevast kunnu aliloyvi og festijørð. Hetta verður gjørt millum annað fyri at staðfesta ognarrætt og ræðisrætt hjá tí almenna yvir undirgrund, havi, firðum, sundum, fiski og jørð.

Lógarbroytingin í 2007 er beinleiðis orsök til hesa frágreiðing.

3.2 Um veiðiloyvi

Í lógini um vinnuligan fiskiskap verður veiðiloyvi allýst soleiðis í § 5:

Veiðiloyvi er góðkenning, ið landsstýrismaðurin veitir ávísam fiskifar at veiða á føroysku landleiðunum og á leiðum uttan fyri føroysku landleiðirnar.

Veiðiloyvi verður í praksis givið til eigara av ávísnum fiskifari, men er altíð bundið at einum ávísnum fiskifari. At hava eitt fiskifar við veiðiloyvi gevur ávís rættindi:

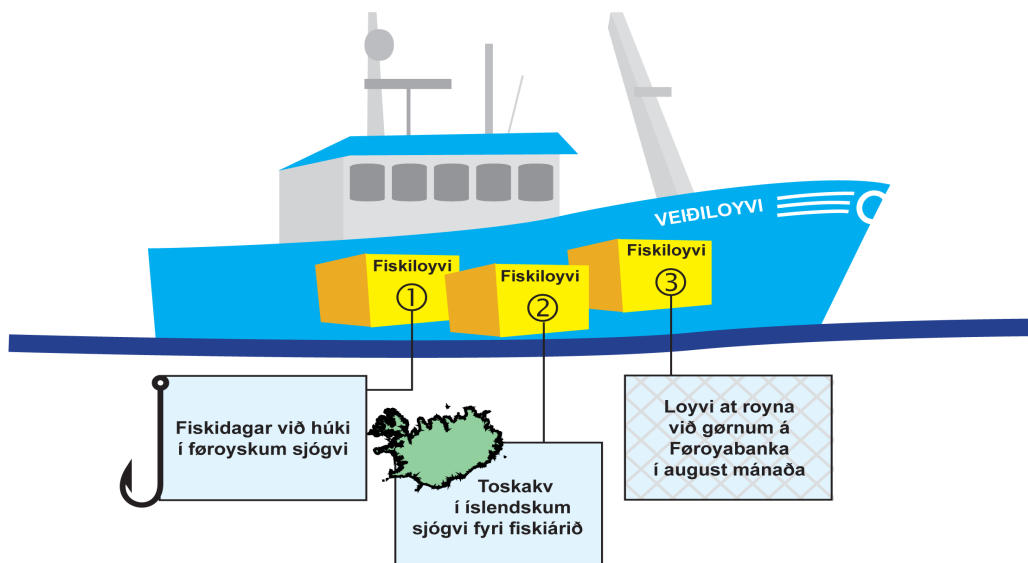
- veiðiloyvi krevst fyri at kunna reka vinnuligan fiskiskap
- at avhenda (saman við skipi)
- at leggja saman við øðrum veiðiloyvi
- at flyta tað á annað fiskifar
- veiðiloyvi eru í tali avmarkað til tey, sum vóru 1. januar 1995.

3.3 Um fiskiloyvi

Í lógini um vinnuligan fiskiskap verður fiskiloyvi lýst soleiðis í § 5:

Fiskiloyvi er tann rættur, sum landsstýrismaðurin letur eigara av ávísnum fiskifari, sum hevur veiðiloyvi, at veiða ávíst fiskidagatal og/ella ávís nøgd úr ávísnum fiskastovnum á ávísnum leiðum í ávísnum fiskiári. Fiskiloyvi kann eisini verða latið eigara av fiskifari, sum ikki hevur veiðiloyvi, soleiðis at veitt verða fyribils ella avmarkað rættindi at veiða ávís nøgd/dagatal úr fiskastovnum á ávísnum leiðum í ávísnum fiskiári.

Fiskiloyvi verður útskrivað árliga, og inniheldur, umframt ásetingina omanfyri, treytir um reiðskap v.m. Fiskiloyvið, alt sum tað er, kann avhendast og eisini partar av teimum fiskirættindum, sum givin vera í fiskiloyvinum.

Mynd 1: Eitt fiskifar hevur bert eitt veiðiloyvi, men kann hava fleiri fiskiloyvi.

3.4 Um fiskidagar

Ein **fiskidagur** er hvørjar 24 tímar, fiskifarið er til fiskiskap í fiskiárinum.

Hugtakið "Fiskidagur" er beinleiðis knýtt at fiskiförum, sum fiska undir fiskidagaskipan. Fiskidagar eru fiskirættindi, sum verða givin í fiskiloyvinum, og kunnu hesi avhendast. Verða fiskidagar avhendaðir millum ymiskar støddir av skipum, fer ein umrokning fram. Stórar avmarkingar eru tó í, hvussu avhending kann fara fram, og verður í hesum sambandi víst til aðra frágreiðing.

3.5 Um kvotur

Lógin um vinnuligan fiskiskap hevur fleiri ymisk hugtøk, tá umræður fiskirættindi, sum eru givin við kvotum. Grundleggjandi merkir kvota, at talan er um eina ávísa nøgd – í tonsum – sum kann fiskast úr einum fiskastovni í ávísium tíðarskeiði.

Lógin hevur hesi hugtøk: **Heildarkvota, felags kvotupartur, felags árskvota, egin kvotupartur, egin árskvota, felagskvota við hámarki, hjáveiðipartur og egin hjáveiðikvota.**

Hugtøkini eru nógv, og trupult kann vera at hava greiðu á, hvat er hvat í málum, tá um fiskivinnustýring ræður. Hugsanin aftan fyri øll hesi hugtøk er, at áseting av kvotu byrjar sum heildarkvota, sum er nøgd í tonsum, sum kann fiskast av ávísium fiskaslagi. Øll hugtøkini, sum eru "partur" merkja ein prosentpartur av samlaðu kvotuni. Kvotur kunnu antin fiskast í felag ella sum rættindi hjá einstøkum skipum.

Dømi: Fiskiskapurin eftir makreli (eitt hugsað dømi).

Eftir millumlanda samráðingar verður **heildarkvotan** 110.000 tons. Hendan kvotan verður býtt í tveir **felags kvotupartar**. Ein til uppsjóvarskipini, sum fáa 80% av heildarkvotuni og síðan 20% til skip undir fiskidagaskipanini.

Sostatt hava uppsjóvarskipini ein **felags kvotupart**, sum er 80%, og eina **felags árskvotu**, sum er 88.000 tons. Landsstýrismaðurin ger so av, at av **felags árskvotuni** fær 1 fiskifar **egnan kvotupart**, sum er 10% av **felags árskvotuni**. Sostatt fær hetta skipið eina **egna árskvotu**, sum er 8.800 tons.

Egin hjáveiðikvota er hjáveiðiparturin, sum einstøkum skipi er tillutað í tonsum. **Hjáveiðiparturin** er tann samlaði parturin av egnum hjáveiðikvotum í prosentum. Hendan áseting verður serliga nýtt til djúpvatnstrolarar, sum ikki eru í fiskidagaskipanini, og til serloyvi.

Hugtakið "**felags kvota við hámarki**" er rættiliga nýtt í skipanini av føroysku fiskivinnuni. Talan er ikki um egnan kvotupart ella egna árskvotu, men um, at hvørt fiskifar fær eitt hámark, tað kann fiska av eini felags árskvotu. Samlaða hámarkið er hægri enn tillutaða felags árskvotan fyri bólkin av skipum, talan er um. Hesin hátturin er nýttur fyri at sleppa undan at loyva egnum kvotum, sum kunnu avhendast, men samstundis at forða fyri, at einstøk fiskifør í bólkinum, sum hava felagskvotu, fiska alla felagskvotuna undan hinum. Tá felags árskvotan er fiskað, má fiskiskapurin steðga, hóast tað einstaka fiskifarið ikki hevur fiskað sítt hámark.

3.6 Onnur loyvi

Skipanin av fiskivinnuni ger eisini nýtslu av øðrum loyvum enn hesum omanfyri nevndu:

- Skipanin fyri bátar minni enn 15 tons - útróðrabátar – hesir hava ikki og fáa ikki veiðiloyvi, men fiskiloyvi. Fiskiloyvini hjá teimum hava sama virkna sum veiðiloyvi.
- Loyvi til fiskirannsóknir er eitt nú loyvi, sum Havstovan hevur at fremja sínar rannsóknir.
- Loyvi til royndarfiskiskap. Talan er vanliga um fiskiskap, sum er avmarkaður til ávísan reiðskap ella ávís fiskasløg í styttri tíðarskeið.
- Loyvi til undirvísingar- og menningarætlanir.

4. Ástøðiligt grundarlag

Útgangsstæðið er spurningurinn: Hví er neyðugt at stýra fiskiskapinum? Hví ikki lata tey fiska, sum hava hug at fiska?

Sum útgangsstæði, so er tilfeingið sum fiskur frítt atkomuligt og kann gagnnýttast uttan forðingar. Tilfeingið endurnýggjar seg sjálvt og livir undir meir og minni kendum fortreytum. Gjøgnum øldir eru fiskastovnarnir gagnnýttir, uttan at hetta hevur givið stórvegis ávirkan á stovnarnar. Men so hvørt sum tæknin er ment, eru eisini nýggjar avbjóðingar komnar undan kavi, serliga tí staðfestast kann, at tað ber til at trároyna ein fiskastovn, soleiðis at hesin antin minkar munandi ella heilt hvørvur.

Grundleggjandi orsøkin til hesa stæðu er, at tann fiskurin, sum tann fyrsti fiskimaðurin ikki fiskar, hann fiskar tann næsti fiskimaðurin, og tí kann tann fyrsti líka so væl fiska hann áðrenn hin. Ella við øðrum orðum: at ikki ber til at goyma tilfeingið, tí onkur annar so fer avstað við tí. Væl at merkja, um frítt er hjá øllum at luttaka í fiskarínum. Hendan gongd heldur fram, so leingi kostnaðurin hjá tí einstaka fiskmanninum ikki verður størri enn vinningurin, hann fær. Úrslitið er, at ov nógv av framleiðslufaktorum - kapitalur og arbeiðsmegi – verður nýtt, og at fiskastovnurin verður niðurfiskaður.

Samfeløg hava roynt at loyst hendan trupulleikan á ymiskan hátt til ymiskar tíðir, tó er grundleggjandi, at loysnin liggur í, at ein ella annar formur fyri ognarrætti verður skaptur, soleiðis at tilfeingið verður varðveitt. Ognarrættur fevnir ikki um sjálvt tilfeingið, men rættin at gagnnýta hetta. Harumframt er í relativt nýggjari tíð ment ástøði um, at um samfelagsbúskaparlig optimering verður framd, so verður tilfeingið av sær sjálvum eisini varðveitt.

Í búskaparfrøðini eru hópin av lýsingum og dómum av ognarrættum at finna, og hvønn týðning hetta hevur fyri tilfeingið og gagnnýtluna av hesum.

Tá talan er um stýring av tilfeingi sum fiski, so eru ymisk ástøði, ið eru ment seinastu meira enn 60 árin. Eitt er menningin av tí sonevnda "bio-økonomiska" myndlinum. Annað er menningin av ásannanini, at avmarkingar eru í lívfrøðiligari framleiðslu. At enda er menningin av ástøðini um búskaparliga optimering og ognarviðurskipti. Niðanfyrir verða hesi í stuttum lýst, tá hesi hava týðning fyri skipanina av fiskivinnuni.

4.1 Ognarrættindi

Tann búskaparligi ognarrætturinn kann vera ein felags ognarrættur, ein tjóðskaparligur ognarrættur ella tað kann vera privatur ognarrættur. Harafturat kann hesin ognarrættur hava ymisk eyðkenni, ella ymsik ognarrættindi. Ognarrættindini kann umfata **rættin at luttaka, rættin at gagnnýta, rættin at útihýsa øðrum, rættin at avhenda og rættin at varðveita**. Ognarrættindini, ið talan er um her, eru altso ikki eintýddur. Heldur ikki er talan um hugtakið "ognarrættur" sum í lögfrøðini.

Ognarrætturinn kann hava eina teyggi av rættindum, men eisini einstøk av hesum omanfyri nevndu. Í føroyskari fiskivinnuumsiting kenna vit t.d. til rættin at luttaka – sum rættin at hava eitt veiðiloyvi. Ella rættin av avhenda, sum er rætturinn at selja kvotur, fiskidagar, ja skip við øllum rættindum.

Ognarrættarhugsanin spennir frá ongum – t.d. frítt fiskarí til privatan ognarrætt, t.d. tá fiskirættindi eru privat ogn, sum frítt kann viðfarast, soleiðis sum eigarin sjálvur vil. Hvørji ognarrættindini til eitt givið tilfeingi eru tey røttu, er ikki givið frammanundan, men er bundið at ítøkiligum stæðuni.

Ognarrættindini eiga at fremjast soleiðis, at búskaparliga fæst sum mest burtur úr tilfeinginum. Vanlig fiskivinnubúskaparlig fatan er, at um so verður atborið, so er fiskiskapurin eisini lívfrøðiliga burðardyggur. Gagnnýtslan av tilfeinginum eigur at vera soleiðis, at størsti munurin verður millum samfelagsins samlaða kostnað og samfelagsins samlaðu inntøkur av at gagnnýta tilfeingið. Við øðrum orðum – hvussu fáa vit sum mest fyri tilfeingið fyri minst kostnað. Harvið kemur eisini tann sonevnda tilfeingisrentan til sjóndar².

Ástøðið sigur tí, at rætt er at avmarka atgongdina til at gagnnýta tilfeingið, men eigur hetta at verða gjørt soleiðis, at ikki óneyðugt av øðrum tilfeingi (framleiðslufaktorum) verður nýtt í gagnnýtsluni, tí so fer vinningurin til hetta.

Fiskivinnustýringin má tí hava tvær uppgávur:

- At tilfeingið verður varðveitt gjøgnum avmarkan í atgongd.
- At gagnnýtslan fer fram so effektivt sum til ber.

Hvussu vinningurin við effektivisering fellur, er ein spurningur, sum krevur politiska støðutakan. Er tað til tann, sum er í vinnuni ella til samfelagið? Uppi í hesum spurningi hongur eisini støðutakan til, hvør ber kostnaðin, sum vinnan gevur samfelagnum, eitt nú við umsiting og eftirliti.

Fiskivinnuskipanin eigur at loyva luttakarunum í vinnuni at tillaga seg eftir marknaðartreytum. Fyri at kunna gera hetta, er neyðugt, at luttakararnir hava ognarrætt undir onkrum formi til tilfeingið ella til rættin at gagnnýta hetta. Áhugamálini hjá luttakarunum vera ymisk alt eftir, hvørji ognarrættindini er.

Higartil hava vit ikki nakra betri skipan at skapa effektiva nýtslu av tilfeingi enn marknaðin. Fiskivinna er einki undantak í so máta til aðrar vinnur. Vinnan eigur at hava umstøður at gera neyðugar tillagingar alt eftir, sum umstøðurnar broytast. Hetta tryggjar, at vinnan verður rikin búskaparliga burðardygt og harvið eisini lívfrøðiliga burðardygt.

4.2. Bio-økonomiski myndilin

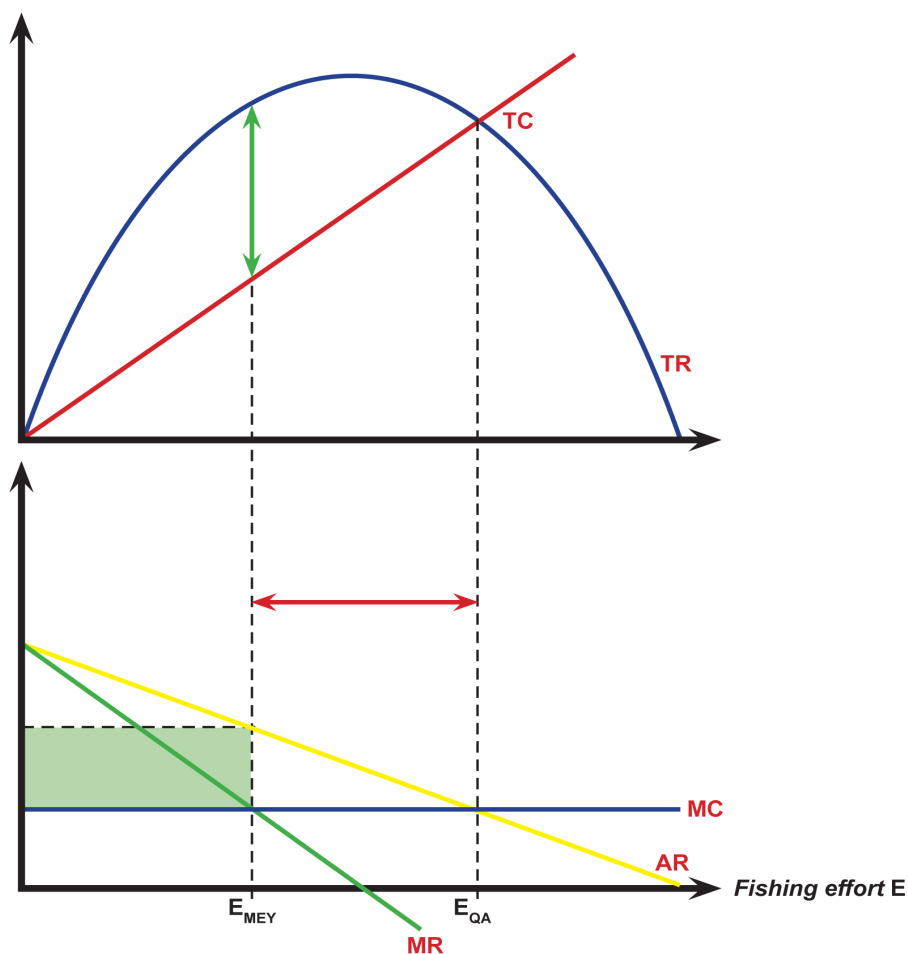
Hugsanin aftan fyri týdningin av stýring av fiskiskapinum og harvið ávirkanina á fiskastovnarnar kann lýsast í i sonevnda Gordon-Schaefer myndlinum. Hesin myndil er ógvuliga einfaldur, og hevur tí eisini sínar veikleikar, men hóast tað, so er tað eitt hent amboð at vísa á tær mekanismur, ið eru galdandi, til tess at fáa sum mest burtur úr fiskatilfeinginum og samstundis tryggja fiskastovnarnar.

Útgangsstøðið er, at um talan er um fiskiskap, sum er opin fyri luttøku, so vilja fleiri og fleiri luttakarar koma inn í vinnuna, líka til samlaðu kostnaðirnir vera eins stórir og samlaða inntøkan.

Um fiskiskapurin verður skipaður soleiðis, at sum mest fæst burturúr búskaparliga, so skal tað vera so stórir munur millum samlaða kostnaðin og samlaðu inntøkurnar sum gjørligt. Vit liva ikki av umsetningi, men av avlopi. Skipanin skal tí eggja til, at sum mest fæst fyri sum minst. Hetta punktið er Emey³ á myndini, og vísir, at um skipanin er búskaparliga burðardygg, er hon eisini lívfrøðiliga burðardygg⁴. Hetta punktið fæst, tá hvør einstakur luttakari í vinnuni hugsar út frá eini marginalhugsan og ikki frá eini miðalhugsan, sum niðari parturin av myndini vísir.

² Tilfeingisrenta er tann vinningur eitt givið tilfeingi gevur útyvir vanligan vinning. Tilfeingið fiskur verður til av sær sjálvum, uttan kostnað fyri tann, sum framleiðir. Fiskurin gongur tó inn í framleiðsluna sum ókeypiss faktorur. Hinir framleiðslufaktorarnir – kapitalur og arbeiðsmegi – má framleiðarin gjalda fyri. Tann ókeypiss framleiðslufaktorurin kann geva vinning útyvir vanligan vinning, um hinir framleiðslufaktorarnir vera samsýntir á tí støði, sum samsvarar við aðrar vinnur. Tilfeingisrenta er ikki ”yvirskot” í virkisbúskaparligum týdningi, men eitt samfelagsbúskaparligt hugtak, sum sigur nakað um, hvat rávøran í framleiðsluni – sum er ókeypiss – kann kasta av sær.

³ Maximum economic yield.

Mynd 2: Gordon-Schaefer myndilin

Grundleggjandi kann sigast, at um ognarrættur til tilfeingið fall einum í lut, so vildi hesin nýtt marginalhugsan. Hann vildi t.d. hugsað – loysir tað seg at fara avstað nú, ella er betur, um eg bíði eina tíð og fái størri fisk? Men tá fleiri koma inn í myndina, taka teir ikki hædd fyri teimum kostnaðum, teir geva øðrum, og tí verður ov nógv orka nýtt til at fáa minni burturúr, t.d. við at fiska smáan fisk heldur enn at bíða og fiska størri fisk. Uppgávan er tí at hava eina loyvisskipan, sum eggjar loyvishavarum at skipa sína veiðu, sum var tað hansara egna tilfeingi, hann gagnnýtti. Tá hava vit eina búskaparliga og lívfrøðiliga burðardyggja skipan av fiskivinnuni. Fiskurin fær loyvi at vaksa seg størri, og gýtingarstovnurin er á hóskaði stödd.

Tað skapar onga samfelagsliga virðisøking at fiska útyvir, hvat er búskaparligt burðardygt. Tvørtur ímóti, so verður etið av samfelagsvirðinum, so øll gerast fátækari.

4.3 Stovnsmetingar

Vísindaligar stovnsmetingar byggja á trýggjar grundstuðlar.

⁴ Her skal leggjast merki til, at talan er ikki um roknskapartøl, men búskaparlig tøl. T.v.s., at tá talan er um kostnað – er tað allur tann kostnaður, ið er av at gagnnýta tilfeingið, eisini tann kostnaður, sum samfelagið annars ber.

- A) Við skipaðum innsavningum av sýnum frá landingum frá fiskiskipum verður veiðan í nøgd gjørd upp eftir fiskaslagi í tali í aldursbólum. Fyri fiskiskapin eftir toski og upsa undan Føroyum er veiðan í tali eftir aldri tøk aftur til 1961, og fyri fiskiskapin eftir hýsu aftur til 1957.
- B) Árligar yvirlitstrolingar eftir botnfiski ella akustiskar kanningar eftir uppsjóvarfiski vísa støðuna í stovninum beint nú. Eisini í hesum kanningum verður veiðan ella akustiska nøgðin gjørd upp í tali í aldursbólum.
- C) Veiða í nøgd eftir roynd. Úr dagbókum frá fiskiskipum fæst at vita, hvussu veiðan í nøgd eftir roynd broytist frá einum ári til annað. Hetta sigur eisini nakað um, hvussu nøgðin av fiski broytist. Tilgongdin av føði til fiskin kann tó ávirka veiðina í nøgd eftir roynd. So hesi tøl skulu takast við fyrivarni.

Fyri at meta um útlitið frameftir, verður talið av ungfiski í veiðini og á yvirlitstrolingunum nýtt, men umframt verður á hvørjum ári nøgðin av yngli av hvørjum fiskaslagi sær í serligum yngulkanningum sammett við árinu undan. Eisini hevur tað víst seg, at gróðurin av plantuæti á landgrunninum hevur týdning fyri, hvussu nógv kemur undan av yngli. Av hesi orsök verður gróðurin kannaður eina ferð um vikuna.

Stovnsmetingar verða gjørdar í ICES (Altjóða Ráðið fyri Havfrøði), sum eisini gevur ráð um burðardyggja gagnnýtslu av fiskastovnunum, tey meta um. Havstovan luttekur í stovnsmetingararbeiðinum og er eisini við, tá tilráðingarnar verða gjørdar. Seinni ger so Havstovan sína tilráðing til landsstýrismannin í fiskivinnumálum, og roynir at laga hesa til føroysk viðurskipti.

Síðan fiskidagaskipanin kom í gildi, hava tilmælini frá Havstovuni verið at minka munandi um royndina eftir botnfiski undir Føroyum. Tilmælini síggjast á heimasíðuni hjá Havstovuni www.hav.fo.

4.4. Fiskivinnan og føroyski samfelagsbúskapurin

Fiskivinnan hevur avgerandi týdning fyri allan føroyska búskapin. Í talvuni niðanfyri eru nøkur lyklatøl fyri Føroyar, Ísland og Noreg, sum geva eina greiða lýsing av hesum.

Tá fiskivinnan hevur lutfalsliga munandi størri týdning í okkara búskapi enn hjá okkara grannum, sum vit kappast við, samstarva við og vanligu samanbera okkum við, sigur tað okkum, at tað er grundleggjandi, hvussu vinnan er skipað. Vit eru munandi meira bundin at gongdini í fiskivinnuni enn grannarnir. Í Noregi er fiskivinnan bert ein viðfáningur í búskapinum, og tí hevur tað ógviliga lítlan samfelagsbúskaparligan týdning, hvussu gongdin í vinnuni er. Júst støddin av fiskivinnuni í føroyska búskapinum ger, at vit ikki kunnu – sum vit annars ofta gera – apa eftir, hvussu grannarnir skipa síni viðurskipti. Vit hava ikki ráð at lata vera við at optimera tað, sum okkara tilfeingi kann geva til okkara samfelag – hóast onnur hava ráð! Tí má okkara skipan fyri fiskivinnuna bera so í bandi, at vinnan gevur størst møguligt avkast, og hevur umstøður støðugt at tillaga og effektivisera seg.

Tølini í talvuni – og okkara vitan um fiskivinnuna annars – tala týðiliga um, at týdningarmesta búskaparliga drívmegin í føroyska búskapinum er fiskivinnan. Politisku amboðini at skipa og stýra vinnuni við, eru tískil tey týdningarmestu búskaparligu amboðini í føroyska búskapinum.

Støddin av eini drívmeigi í búskapinum er tó ikki eintýðug við, at hendan drívmeigin er mest gagnlig, ella so gagnlig sum til ber. Tað sum hevur størstan týdning í búskapinum er at skapa størst møguliga virðisøking pr. arbeiðstíma í samfelagnum. Spurningurin verður tí, um fiskivinnan – og harav teir karmar, hon virkar undir – geva vøkstur, soleiðis at virðisøkingin fyri samfelagið er støðug ár um ár.

Sambært samrøðu við Hermann Oskarsson, búskaparfrøðing, so eru ábendingar um, at so er ikki.

- Síðani 2002 er fiskiskapur støðugt minkaður sum partur av virðisøkingini í samfelagnum, uttan mun til um talan hevur verið um vánaligar ella góðar konjunkturar.
- Miðal virðisøkingin í fiskiskapi hevur verið óbroytt seinastu tíggu árin. Altso uttan nakran sum helst vøkstur.
- Fskiveiða síðani 2002 í miðal ikki hevur havt avlop, hóast munur er á veiðihættum og skipabólkum.
- Fyri fyrstu ferð í eina hálva øld er reali fiskaútflutningurin per capita konsekvent minkaður í eitt áraskeið. Hann er minkaður ein slakan triðing síðani 2002. Undir kreppuni í nítíárunum minkaði fólkatalið eisini, so tá var lítil og eingin eingin minking í realum fiskaútflutningi per capita.

Nærri lýsing og greining av hesum viðurskiftum átti at verði gjørd.

	Føroyar	Ísland	Noreg
Fiskavørur, (aling ikki íroknað) sum prosent av samlaða vøruútflutninginum. (2008)	70,00%	37,00%	3,0% (frá 2007)
Fiskarí, aling og aðrar tilfeingisvinnur úr sjónum, sum partur av BTÚ (2008)	10,00%	5,00%	0,40%
Partur av arbeiðsmegini í fiskivinnuni, fiskiídnað og aling (2008)	15,70%	4,10%	0,52%
Fiskavørur (aling ikki við) sum prosent av samlaðu vørum og tænaðu útflutningum. (2008)	46,00%	26,00%	2,3% (frá 2007)

Keldur: www.hagstova.fo www.ssb.no www.statice.is , Hagtíðindi -External trade 2009:1, Statistical Yearbook 2009,

Landsins figgjarlóg er tað týðningarmesta búskaparliga stýringsamboð vit í dag nýta í Føroyum. Men fortreytir í stórum parti av inntøkusiðuni á figgjarlógini eru treytaðar av gongdini í fiskivinnuni. Bæði nøgd og prísi. Prísir kunnu vit ikki gera so nógv við. Men nøgdina vit veiða, og tann kostnað vit nýta til hetta endamál, kunnu vit gera nakað við.

5. Tillagingar í verandi loyvisskipan

Í samgonguskjalinum verður sagt: ”Allar tilfeingisvinnur skulu vera lívfrøðiliga, figgjjarliga og umhvørvisliga burðardyggar og geva størst møgulegt búskaparligt avkast”.

Nógv tey seinastu árin hava atfinningar verið móti fiskivinnuskipanini. Serliga eru hesar knýttar at lívfrøðiligum og búskaparligum atlitum. Atfinningarnar hava verið, at skipanin kundi og átti at verið betur. Verður hugt nærri eftir hesum atfinningum, so er ógvuliga sjáldan, at ítøkilig uppskot eru um broytingar í skipanini, sum skulu gera hana betur. Onkur undantøk eru tó:

- Tilmælið frá Fiskidaganevndini, tá fiskidagar skulu ásetast
- Tilmælið frá Havstovuni, tá fiskidagar skulu ásetast
- Álitið og lógaruppskotið frá nevndini, sum endurskoðaði lógina um vinnuligan fiskiskap
- Frágreiðing frá Fiskiorkefndini 2008
- Onkur ársfrágreiðing frá Búskaparráðnum

Vit mega staðfesta, at misjavn er, hvussu lívfrøðiliga og búskaparliga burðardygg føroyska fiskivinnan er í dag, í so máta halda vit atfinningarnar vera rættar.

Tað eru serliga toska- og hýsustovnarnir, sum undir verandi skipan eru trároyndir, og tí hefur skipanin ikki verið nøktandi. Vit fara í hesi frágreiðing ikki at viðgera, hví so er, men bara staðfesta støðuna, sum er, og sum bæði fiskimenn og fiskifrøðingar eru samdir um.

Tí mega uppskot um tillagingar í verandi skipan, sum *fyrsta* fortreyt fyri at tryggja endamáli og politiska málsetningin, at fiskirættindini verða ásett soleiðis, at fiskiskapurin er innan fyri lívfrøðilig burðardygg mørk.

Næsta fortreytin er, at sjálv loyvisskipanin í vinnuni tryggjar, at sum mest fæst burturúr tilfeinginum.

Niðanfyri eru ítøkilig uppskot um batar í verandi loyvisskipan.

5.1 Endamálið, sum orðað í dag og broytingar í hesum sambandi

Í lógini um vinnuligan fiskiskap standa í § 2 fleiri endamál fyri stýringini av fiskiskapinum. Men tað stendur ikki í lógini, hvussu endamálini verða rokkin. Herumframt hava endamál í eini lóg lítlan og ongan lögfrøðiligan týdning.

Mannagongdin við ásetan av dagatalinum er eisini soleiðis, at hetta er tikið úr hondunum á avvarðandi landsstýrisfólki, t.v.s. tí politisku umsitingini, og lagt lóggevandi valdinum at umsita. Hetta ger, at umsitingin av lógini um vinnuligan fiskiskap ikki verður eitt umsitingarligt mál, men partur av politisku telvingini annars. Skulu endamálini í lógini røkkast, má Løgtingið seta ein veiðisetning, sum klárt sigur, hvussu endamálini skulu røkkast. Hetta má gerast við ítøkiligum málum um fiskideyðatal (gjarna yvir eitt áramál), yvirskot í vinnuni eftir skatt, og hvat verður meint við støðugar arbeids- og inntøkumøguleikar um alt landið. Eisini má greiðast frá, hvat meinast við móguleikum fyri vinnuligum virkseimi um alt landið. Nøkur av endamálunum standa nakað í andsøgn hvørt til annað, og tí má ein raðfesting gerast. Tá Løgtingið hefur ásett, hvussu endamálini verða rokkin, kann umsitingin laga lógina til á hvørjum ári í mun til hesar.

Fiskiskapur hevur ein so altavgerandi týðning fyri føroyska búskapin, at umhugsað eigur at vera at taka ásetingarnar av fiskidøgum á hvørjum ári burtur úr politisku skipanini og leggja hesar í eina serliga nevnd. Hetta kundi verið gjørt á sama hátt, sum framkomin lond í dag hava flutt ásetanina av tjóðbankarentuni úr politisku skipanini.

5.2 Bólkar og bólkabýti

Vit halda ikki, at uppbytið í bólkar, soleiðis sum lógin um vinnuligan fiskiskap ásetir tað, longur tænar nøkrum gagnligum endamáli, tá hugsað verður um at hava eina lívfrøðiliga og búskaparliga burðardyggja skipan. Tí eigur verandi bólkabýti at verða broytt, so størri fleksibilitetur verður í skipanini.

Allur fiskiskapur eigur antin av verða stýrdur av fiskidøgum ella kvotum. Burtursæð frá tal av loyvm, so er fríur fiskiskapur í bólkinum hjá garnabátum, lemmatrolarum og skipum, sum fiska gulllaks. T.v.s., at eingin karmur er uttan um fiskiskapin. Tí er vandi fyri, at fiskastovnar vera niðurfiskaðir, og eingin mekanisma er til at tryggja ein búskaparligan effektivan rakstur hjá hesum bólkum.

5.3 Markið millum skip á húkaveiðu

Tað eru ongar lívfrøðiligar ella búskaparligar grundgevingar fyri at halda fast í markinum millum bólk 3 og 4, og at lata húkafлотan vera í tveimum bólkum. Einasta grundgevingin, sum kann tala fyri at lata húkafлотan vera í hesum báðum bólkum, er út frá einum sjónarmiði um, at bólkur 4 hevur týðning fyri arbeiðspláss kring landið, og halda vit ikki, at hendan er haldgóð.

At avtaka markið millum hesar bólkar vil føra til stórar effektiviseringar í flotanum. Vit hava roynt tað fyrr. Veiðiloyvi í bólki 4 verða lögð saman til størri fôr, har fiskiskapurin betur kann skipast, og manningin kann fáa betri umstøður o.s.fr.

Samlaða veiðiorkan hjá hesum báðum bólkum er ov stór, og eigur at verða minkað, uttan mun til, um hesir bólkar verða lagdir saman ella ikki.

5.4 Bólkur 5

Spurningur eigur at verða settur við markið fyri bólk 5, sum í dag eitur 15 tons. Tá fiskidagaskipanin varð sett í gildi, var hetta markið helst rætt. Men hjá teimum flestu, sum í dag reka veruligan útróður við minni bátum, hevur í dag størri týðning tal av húkum, sum verða settir, tal av snellum og stódd av dekki.

Fiskiloyvi í bólki 5 eru í dag býtt í bólk 5A - 68 bátar - og 5B - 627 bátar. Munurin millum bólkarnar er bara, hvussu stóra inntøku teir hava av fiskiskapi og soleiðis, um teir hava rætt til minstaforvinning. Tilsamans hava hesir 795 bátar 17259 fiskidagar. Fiskiloyvi treytar, at loyvt er at avreiða vinnuliga, og loyvt er at royna, so leingi fiskidagar eru eftir til bólk 5. Umframt er øllum loyvt at fiska til egna nýtslu uttanum dagaskipanina. Ongar avmarkingar eru í reiðskapi, antin fiskað verður til avreiðingar ella til egna nýtslu.

Royndir vísa, at bátar í bólki 5 yvirhøvur royna nær landi og fáa lutfalsliga nógvan smáfisk. Tey ár, tá tilgongdin av smáfiski er góð, royna hesir bátar nógv og fáa tá nógvan smáfisk. Tey ár, tá tilgongdin er

vánalig, minkar royndin, tí lítið er at fáa. Hesin bólkur av bátum kann tí í stóran mun forkoma eini miðal ella góðari tilgongd av smáfiski til ógagn fyri tey fiskifør, sum vera rikin vinnuliga. Smáfiskur gevur verri prís enn størri fiskur, og vil mest sannlíkt samfelagsbúskaparliga íkastið frá vinnuni gerast størri, um størri partur av fiskinum fær loyvi at vaksa seg størri, áðrenn hann verður fiskaður.

Metast má, at í bólki 5A eru fiskimenn, sum eru útróðarmenn meir ella minni burturav, meðan í bólki 5B eru fólk, sum nýta útróður sum ískoytisvinnu. Føroyska lóggávan víkir nógv frá lóggávuni í nærmastu grannalondum okkara Íslandi, Noregi og Danmark (sí niðanfyri). Fram til 2018 eigur at vera hugt eftir politiskt, um vit hava ráð til at lata summum fólkkum nærum fría atgongd til ískoytisvinnu úr felagsognini. Eitt uppskot kundi verið, at eitt ávíst tal av døgum varð tillutað ikki fullriknum útróðri, og at fiskimenn, ið høvdu ynski um nakað av vinnuligum útróðri, kundu keypa burtur av hesum døgum. Hinvegin fingur fullriknir útróðarmenn tillutað dagar eftir somu skipan sum aðrir bólkur.

5.5 Fiskiskapur til egna nýtslu

Ymiskt er, hvussu rættindini eru til fiskiskap til egna nýtslu í grannalondunum. Niðanfyri er sett stutt upp, hvussu lóggávan á hesum øki er í Føroyum, Íslandi, Noregi og Danmark.

Føroyska lógin⁵ ger ikki mun á frítíðarfiskiskapi og vinnuligum fiskiskapi. Fiskiskapur við fiskiførum størri enn 15 tons krevur bæði veiðiloyvi og fiskiloyvi. Fiskiskapur við fiskiførum minni enn 15 tons krevur bert fiskiloyvi. Tann, ið ætlar sær at avreiða, skal hava fiskiloyvi. Um bert verður veitt til húsbrúks, krevst ikki fiskiloyvi. Hetta merkir, at eigari av fiskifari við fiskiloyvi hevur frítt at fiska og avreiða uttan mun til, um fiskiskapur er høvuðsvinnuvegur ella bert ein lítil partur av inntøkuni hjá viðkomandi. Viðvíkjandi reiðskapi eru ongar avmarkingar í lógini um vinnuligan fiskiskap uttan mun til, um fiskað verður til at avreiða ella til egna nýtslu.

Íslenska lógin⁶ sigur, at loyvt er uttan serstakt loyvi at fiska í frítíðini til egna nýtslu. Slíkur fiskiskapur er bert loyvdur við tráðu ella handreiðskapi, sum ikki kann gerast sjálvvirkandi. (t.e. elektrisk ella hydraulisk snella er ikki loyvd). Veiðan, sum er veidd sambært hesum loyvi, kann bert takast til egna nýtslu, og tað er ikki loyvt at selja veiðina ella á annan hátt fáa vinnu burturúr henni.

Norska lógin⁷ sigur, at tá tað verður veitt við bátum, sum ikki eru frámerktir í fiskiskrásetingini, ella tá veitt verður frá landi, er ikki loyvt at nýta annan reiðskap enn:

- A. Handsnøri, tráða ella slíkur reiðskapur til hendurnar
- B. Ein maskinrikin snella ella dorg
- C. Gørn við upp til 210 metrar
- D. Lína við upp til 300 húkum
- E. Upp til 20 teinur ella rúsur

Síðani eru fleiri ásetingar um, hvussu nógv kann seljast (meirvirðislógin), sama nøgd er galdandi, um fleiri royndir við sama báti. Og so frameftir.

⁵ Løgtingslóg nr. 28 frá 10. mars 1994 um vinnuligan fiskiskap

⁶ Lóg nr. 116 frá 10. august 2006.

⁷ Lov om forvaltning av viltlevende marine resurser, lov nr. 37 frá 2008-06-06

Í danskari lóggávu⁸ verður skilt millum áhugafiskimenn, fólk, ið hava fiskiskap sum hjávinnu, og fólk, ið hava fiskiskap sum høvuðsvinnu.

Fiskiskapur sum høvuðsvinnu: Fyri at kunna skrásetast sum slíkur, eru nógv krøv. M.a. danskan ríkisborgararætt ella, at ein hevur búð minst tvey ár í landinum. Ein skal hava livað av fiskiskapi í minsta lagi seinastu 12 mánaðirnar. Í minsta lagi 60% av inntøkuni seinasta árið skal stava frá fiskiskapi.

Fiskiskapur sum hjávinnu: Rætt til hetta hava tey, sum hava danskan ríkisborgararætt ella hava búð minst 2 ár í Danmark, tá tey:

1. Vórðu skrásett at hava fiskiskap sum hjávinnu, áðrenn 1983 var úti.
2. Eru skrásett at hava fiskiskap sum høvuðsvinnu.
3. Hava serligt loyvi til fiskiskap í einum serligum øki, ásett av eini serstakari nevnd (§ 19 nevndin).
4. Kunnu prógva, at tey í 12 samanhangandi mánaðir millum 1. januar 1996 til 1. oktober 1998 hava havt eina inntøku upp á kr. 10.000 ella meira frá fiskiskapi í frítíðini.
5. Loyvið er persónligt, og tað er ikki loyvt at nýta hjálp frá øðrum, hvørki lønt ella ólønt.

Áhugafiskiskapur: Er bert loyvdur við løttum handreiðskapi, og tá ein hevur keypt tey neyðugu loyvini.

Okkara tilmæli er, at greiður skilnaður eigur at vera millum fólk sum liva av útróðri og onnur, har tað mest ella bert er frítíðarítriv. Tí eigur skipan at setast í verk, sum tryggjar teimum, sum liva av útróðri, hendan rætt og rímilig viðurskipti.

5.6 Møguleiki fyri avhending

Fyri at tillaga flotan til støðugar broytingar, eru tvær leiðir at ganga. Ein er, at upphøggingarstuðul verður veittur. Hetta er tó ein skipan, sum vit í Føroyum langt síðan eru gingin burtur frá, men sum støðugt verður brúkt nógv staðir í heiminum. Hin møguleikin er at lata flotan tillaga seg sjálvan gjøgnum avhending av loyvum og rættindum. Hesin háttur er nýttur í Føroyum, og má samanumtikið sigast at vera væl eydnað. Síðan fiskidagaskipanin varð sett í verk, eru fiskidagar minkaðir við 35 prosentum⁹, og talið av veiðiloyvum er minkað við 26%¹⁰.

Avhending eggjar til og gevur møguleikar fyri rationaliseringum og effektivisering, og kann harvið tryggja eina vinnu, ið er búskaparlíga burðardygg innan givnar karmar. Betri møguleiki fyri avhending vil uttan iva føra til miðsavnan av eigaraskaranum, soleiðis at vinnan verður merkt av færri reiðaríum. Vit hava higartil ikki sæð nógv til, at fleiri í felag taka seg saman og keypa ein annan út, til tess at fáa fleiri rættindi sjálvi. Gjörd kundi verið ein skipan, ið eggjaði til avhending á henda hátt, tá kostnaðurin pr. luttakara vildi verið lægri, og allir eftirverandi finga gagn av hesum. Henda skipan kundi eisini fevnt um veiðiloyvi, sum vórðu skild sundur í fleiri partar, soleiðis at mát fyri fiskiorku vórðu handlað í smáum.

Sjálvsagt skal onkur rinda fyri tillagingarnar. Er talan um upphøggingarstuðul, so er tað vanlig tann almenni kassin – landskassin – sum má gjalda. Er talan hinvegin um avhending, so er tað vinnan, sum sjálf má gjalda, og vil tað í flestu førum føra til økta skuldarbyrðu í vinnuni. Prísurin á rættindum,

⁸ Fiskeriloven, LBK nr. 978 af 26/09/2008

⁹ Samlaðu fiskidagarnir fyri fiskiárið 1997/98 44.792 og fyri fiskiári 09/10 vóru teir tilsamans 29.224.

¹⁰ Í 1995 vóru 171 veiðiloyvi í bólki 1, 2, 3 og 4. Í 2008 er talið av veiðiloyvum fyri hesar bólkar 127.

tað veri seg loyvur, kvotur ella dagar, verður alt eftir, hvussu nógv rættindini umfata og tað avkast, ið roknast kann við.

Um vinnan verður rikin undir marknaðartreytum, so verður spurningurin um skuldarbinding til viðgerðar millum tann vinnurekandi og tann, ið figgjar. Figgjar er ein spurningur um váða. Hvør, ið ber hendan, og hvat skal gjaldast fyri hann. Ein skipan sum tryggjar, at fiskastovnarir vera lívfrøðiliga burðardygt gagnnýttir hevur minni váða við sær enn ein skipan, har skipanin ikki tryggjar tilfeingið.

Er skipanin sett saman soleiðis, at tann, ið figgjar, og teir, ið eru í vinnu vita, at onkur annar er sum loftar, um tað gongur galið, so vil tað eggja til at partarnir taka størri váða og harvið eisini størri skuldarbinding.

Umstøðurnar fyri avhending mega vera smidligar, so bæði tann, sum ætlar sær at sleppa úr vinnuni, og tann, sum ætlar sær at økja síni rættindi, hava møguleika til hetta – ja, vera eggjaðir til tað. T.d. er 60% reglan í lógini í dag ein beinleiðis forðing fyri tillagingum.

5.7 Økisfriðingar og tekniskar ásetingar

Vit mæla til, at verandi økisfriðingar standa við og møguliga útbyggjast, so hvørt meiri vitan er til taks. Eisini mæla vit til, at teknisku ásetingarnar fyri fiskiskap undir Føroyum vera varðveittar og møguliga útbygdar.

5.8 Hjáveiðikvotur

Fiskiskapur hjá trolarum á djúpum vatni (Lemmatrolarar) eigur ikki at verða stýrdur við egnum hjáveiðikvotum, men við mest loyvdari hjáveiðu í prosentum av heildarveiðuni fyri hvønn túr sær. Hetta fyri, at teir ikki skulu leggja seg eftir at fiska hjáveiðu, men at hjáveiðikvota bert gevur møguleika fyri, at høvuðsfiskiskapurin kann fara fram, uttan at muga gevast, tí onnur fiskasløg í minni nøgdum eru uppí veiðuni.

6. Hugsanir um hövuðsskipanir, sum veiðan kann skipast eftir í framtíðini

Tað, sum er ført fram í broti 5 frammanfyri, skal eisini takast sum uppskot, ið hava relevans eftir 2018 – alt eftir, hvørjar broytingar, ið annars verða gjørdar.

Skal ein roynd verða gjørd at hugsa langtíðarskipanir eftir 2018, verður úrslitið merkt av munandi óvissum. Tó kunnu vit í dag síggja nakrar leiðir, sum helst eru betur at ganga enn aðrar. Somuleiðis eru ávís búskaparlig fyrbrigdi, sum vísa greiðar ábendingar:

- Ein óvissa er okkara kunnleiki til sjálva øko-skipanina, vit eru partar av.
- Búskaparliga gongdin innan allar primervinnur er, at hesar krevja minni og minni arbeiðsmegi. Konsentratióin gerst størri og størri krøv til fíggjarligan førleika.
- Trýst frá brúkarum – eitt nú gjøgnum umhvørvismerkingar. Vit eru longu í dag partur av hesum, og ikki kann roknast við, at hetta fer at minka fyri týðningarmikil fiskasløg sum tosk, hýsu og upsa.
- Føroyski samfelagsbúskapurin kemur í mong ár enn at vera neyvt tengdur at gongdini í fiskivinnuni.

Krøv til framtíðar skipan:

- má avmarka atgongd til gagnnýtslu av tilfeinginum
- má tryggja búskaparliga- og harvið eisini eina lívfrøðiliga burðardyggja veiðu
- má geva luttakarum í vinnuni møguleika til at tillaga seg broytingar í umstøðunum

6.1 Spurningurin um atgongd

Tað er greitt frá allari ástøði og royndum í fiskivinnuumsiting, at avmarkan til tilfeingið er neyðug. Tað merkir, at frítt kann ikki vera hjá einum og hvørjum at gagnnýta tilfeingið soleiðis, sum einum lystir.

Hinvegin er ikki neyðugt at hava ein skipan, sum gevur nøkrum persónum, sum júst eina ávísa tíð í søguni vóru í vinnuni, ein óavmarkaðan rætt til hesa vinnu. Løgfrøðiliga kann spurnartekin setast við hesa skipan – dømir eru um tað úr Íslandi, men verður hetta ikki nærri viðgjørt her.

Fyri rættarkensluna hjá borgaranum kann tað hava týðning, at øll hava somu rættindi til vinnu. Hetta kundi verið gjørt við, at rætturin til at fáa veiðiloyvi var objektivt grundaður á eitt nú trygdarkrøv, umhvørviskrøv, heilsukrøv umframt mát fyri fiskiorku.

Rætturin til fiskiskap – fiskiloyvi, kundi verið við eini uppboðssøluskipan um rættin at gagnnýta tilfeingið í ávíst tíðarskeið. Slíkar skipanir eru royndar ymsastaðir, eitt nú í Estlandi. Farið er tó burtur frá hesi skipan aftur. Ein fylgja av skipanini í Estlandi var konsentratióin av rættindum á stór reiðarí, meðan smærri reiðarí bukkaðu undir¹¹.

Búskaparligu fyrimunirnar við at hava ein ella annan møguleika fyri atgongd hjá øðrum enn verandi luttakarum er, at trýst verður lagt á verandi luttakarar um rationaliseringar. Tí er útgangsstøðið hjá teimum verandi luttakarunum í øllum vinnum við loyvisskipan at royna at halda nýggjar luttakarar burtur.

¹¹ Sí meir um uppboðssøluskipan í 6.4.

Um tað ikki skal vera ein uppboðssøluskipan, kundi talan verið um eina "happadráttaskipan". Fleiri kunnu bjóða seg fram, men fá verða útvald. Skipanin kundi verið sum ein "undan góðkenningar skipan", har søkt verður um loyvi, men bara nøkur fáa av teimum, sum annars verða góðkend, og fáa loyvi við givnum treytum. Rættvísisspurningurin vil koma upp her, men tað er helst ikki stórt annarleiðis enn at síggja verandi luttakarar sum teir, sum einaferð hava vunnið í "dráttinum".

Ein annar móguleiki er hjá nýggjum at keypa sær verandi loyvi. Prísur og figging er sjálvandi avgerandi, um ein slík skipan virkar. Ein onnur fortreyt er, hvussu umfatandi ognarrættindini eru, bæði tá tað snýr sum um tíð og vavi.

Í útróðrarflotanum ber eisini til at hava eina skipan við, at ein kann arbeiða seg upp til at fáa ávís rættindi, t.v.s. um prógvað er, at hesin er fullrikin útróðrarmaður, so kann viðkomandi eftirfylgjandi fáa betri sømdir enn ein, sum ikki kann prógva tað sama.

6.2 Áseting av fiskirættindum og loyvisskipanin

Loyvisskipanin virkar innan fyri teir karmar, sum fiskirættindini geva, t.v.s., at fortreytin fyri eini skipan, ið er burðardygg, er, at fiskirættindini eru skipað soleiðis, at loyvisskipanin kann gagnnýta hesi skynsamt. So leingi vit ikki hava eina loyvisskipan, ið gevur loyvishavara øll rættindi yvir tilfeinginum, kemur skipanin í síni grund at eggja til, at luttakararnir í vinnuni fullnýta fiskirættindini – uttan fyrilit fyri sjálvum tilfeinginum.

Støðan kann verða øðrvísi, um ein luttakari er, soleiðis sum vit kenna tað frá skejlfiskiskapinum undir Føroyum. Tá ein loyvishavari er, merkir hann sjálvur bæði sviðan og fyrimunir av, hvussu hann fer við tilfeinginum.

Tann samfelagsbúskaparligi týðningurin fiskivinnan hevur sigur okkum, at ásetingin av fiskirættindum er eitt tað týðningarmesta búskaparliga stýringsamboðið vit hava.

Vit kunnu staðfesta, at 15 tey seinastu árin er:

- tann parturin av fiskivinnuni, sum verður stýrdur av kvotum, væl fyri, stovnarnir eru samanumtikið væl fyri, og vinnan gevur eitt munandi samfelagsligt íkast. Men samstundis er læran, at allar hesar kvotur eru settar sum partur av samráðingum við onnur lond.
- Tann parturin av fiskivinnuni, sum verður stýrdur við fiskidøgum, hevur upplivað ógvuslig sveiggi, og mugu vit ásanna, at vit ikki hava megnað at hildið toska- og hýsustovnin á einum støði, sum tryggjar lívfrøðiliga og búskaparliga burðardyggja veiðu. Samanumtikið er ivasamt, hvussu góð skipanin hevur verið bæði fyri stovnarnar og vinnuna.

Okkara tilmæli er, at ásetingin av fiskirættindum verður flutt frá politisku skipanini til ein "tjóðbanka" - nevndur "Fiskibankin", sum nýtir ásetingina av fiskirættindum sum búskaparligt stýringsamboð. Eins og vit kenna frá tjóðbankum uttan um okkum, sum stýra rentuni sum búskaparligt amboð. Tjóðbankaskipanin vit kenna í dag, har rentan ikki verður politiskt ásett, men frá búskaparligum sjónarmiðum, er komin, ásannandi freistingina politiska skipanin hevur, til ikki at taka skynsamar avgerðir, tá tað kemur til langtíðar búskaparlig fyribrigdi.

Fiskibankin kundi:

- Havt eina uppgávu – at áseta fiskirættindi eftir veiðisetningi, sum er politiskt ásettur.
- Havt ein stjóra, sum hevði hendan myndugleika

- Havt eina nevnd, sum var áramálssett, og sum hevði fólk við ymiskum førleikum og úr ymiskum áhugabólkum
- Nevndin er ráðgevandi, meðan stjórin hevur ábyrgdina

Ein annar møguleiki er, at landsstýrismaðurin sjálvur ásetur fiskirættindini undir ábyrgd av ásetingunum í lógini.

6.3 Samstarvsskipan og egin-umsiting¹²

Hesi bæði hugtøkini eru vanlig í bókmentum um umsiting av fiskatilfeinginum. Samstarvsskipan leggur dent á, at teir partar, sum á ein ella annan hátt varða av tilfeinginum og gagnnýtluni av hesum, eru við í avgerðartilgongdini – oftast myndugleiki og vinna. Egin-umsiting leggur avgerðarmyndugleikan av tilfeingisumsitingini út á vinnuna sjálva, meðan myndugleikin bert setur karmarnar.

Partvíst er samanfall millum innihaldið í hesum hugtøkum, men út frá einum ástøðiligum vinkli, so ber egin-umsiting í sær størri sjálvavgerðarmyndugleika.

Lógin um vinnuligan fiskiskap er ein ”blandingsskipan”. Hon leggur ikki upp til beinleiðis samstarv millum partarnar, men eru vinna – gjøgnum Fiskidaganevndina - og Havstovan ráðgevandi hjá politiska umsitingarliga myndugleikanum – landsstýrismanninum. Henda skipan má metast at hava nøkur av eyðkennunum, samstarvsskipanir hava.

Í FAO frágreiðing frá 2008 verður egin-umsiting lýst nærri og greinað. Niðurstøðan úr hesi frágreiðing er, at egin-umsiting er ein møguleiki, sum verður nýttur í avmarkaðan mun, men sum kundi verið nýttur meir, og helst eisini kemur at gera tað. Egin-umsiting er mest vanlig í Kanada og New Zealandi. Í mestan mun er talan um fiskiskap eftir einum ávísum slagi – ofta skeljum, krabbum og rækjum, avmarkað til ávís sjóøki, og talið av luttakarum er eisini avmarkað.

Ástøðiliga er avbjóðingin: Kann almenni myndugleikin skapa karmar, ið birta uppundir atburðin hjá øllum luttakarum í vinnuni tilsamans, verður tað, sum um tað bert var ein luttakari í vinnuni, og tí fáa sum mest virði av tilfeinginum?

Um til ber at fáa fleiri luttakarar í fiskiskapinum eftir einum fiskaslagi at bera seg at, sum um tað var ein luttakari – so vísa royndirnar aðrastaðni frá, at stovnurin verður røktur, og veiðan verður búskaparliga burðardygg.

Royndirnar vísa, og ástøðið sigur, at avmarking er neyðug fyri burðardyggari fiskiveiðu. Í flestu førum er tað byrjað við tali av loyvum – veiðiloyvini vit kenna í Føroyum. Síðan er komið afturat, antin input-regulering ella output-regulering. Spurningurin, ið nú stendur fyri framman er, um næsta stig er egin-umsiting av fiskirættindum?

Ein annar partur av egin-umsitingini er, at tann dagliga umsitingin av fiskivinnuni verður lögð út til vinnuna sjálva – ein privatisering. Tað veri seg at hava eftirlit við veiðu og rættindum, gransking og fiskiveiðieftirlit, soleiðis at vinnan sjálf kemur at bera kostnaðin av hesum tænaðum, sum samfelagið annars gevur, men eisini kann leggja hetta til rættis og møguliga effektivari, enn ein almennur myndugleiki kann.

¹² Á enskum eru heitini ”Co-management” og ”Self-governance”

Tað er greitt, at ein og hvør loyviskipan má vera avmarkandi. Hetta má myndugleikin taka sær av. Men helst klára luttakararnir í vinnuni betur at gagnnýta tilfeingið burðardygt enn ein myndugleiki. Tó treytað av, at luttakararnir gera hetta í semju, og innanhýsis kapping ikki verður um tilfeingið, men atburðurin verður, sum um luttakarinn var ein.

Vit hava dømi úr Føroyum, har tað eftir øllum at døma er eydnast væl við egin-umsiting. Skeljafiskiskapurin undir Føroyum hevur í mestan mun verið rikin av einum reiðaríi, sum sjálvt hevur gjørt av, hvussu nógv verður fiskað hvar, og nær verður fiskað. Stovnurin av Jákupsskel hevur verið røktur við hesi skipan á skynsaman hátt. Hummarafiskiskapur hevur nøkur av hesum eyðkennum. Spurningurin er, um ikki eisini gullaksafiskiskapurin hevur hesi eyðkenni. Møguliga vildi skipanin eisini virkað í fiskiskapinum hjá trolarum, sum fiska upsa.

6.4 Rættindamarknaður

Í síni várfrágreiðing fyri árið 2000 hevur Búskaparráðið uppskot til ein fiskidagamarknað¹³. Henda skipan er eftir okkara hugsan eitt væl umhugað alternativ til verandi loyviskipan.

Uppskotið byggir á, at tað almenna, sum er tann, ið umsitur ogn Føroya fólks, umvegis eina uppboðssølu selur fiskidagar. Skipanin kann, uttan stórvegis broytingar, nýtast í eini kvotaskipan eisini.

Ein stuttur samandráttur skal nevast her, annars verður víst til frágreiðingina, ið liggur á heimasíðuni hjá Búskaparráðnum.

”Vit hugsa okkum, at á hvørjum ári skal framhaldandi ásetast, út frá lívfrøðiligu fortreytunum, hvussu nógvir *eindarfiskidagar* kunnu fiskast. *Eindarfiskidagarnir skulu ikki vera tengdir at skipum*, men vera frítt umsetiligr millum føroyingar á einum fiskidagamarknaði.

Vit hugsa okkum, at stovnaður verður ein fiskidagamarknaður til tess at halda uppboðssølu við eindarfiskidøgum. Talan kann hóskandi vera um eitt partafelag. Endamálið hjá felagnum skal vera at selja teir eindarfiskidagar, ið ásettir verða av myndugleikunum sbrt. galdandi lóg um vinnuligan fiskiskap, á uppboði. Felagið kann antin skipast sum eitt privat partafelag, sum móti samsýning (provisjón) útbjóðar fiskidagarnar á uppboði. Tað, ið kemur inn fyri fiskidagarnar, fer í Landskassan. Hinvegin kann tað eisini skipast sum eitt alment partafelag, har yvirskotið frá søluni av fiskidøgum fellur til Landskassan sum vinningsbýti. Ein uppboðssøla fer fram á sama hátt sum tá t.d. danski Tjóðbankin selur “skatkamarprógv”. Allir keyparar fáa fiskidagarnar til sama prís, sum verður ásettur á uppboðnum. Tey skip, einstaklingar ella virkir, ið ynskja at keypa fiskidagar, lata inn eitt boð, áljóðandi ein prís pr. fiskidag og hvussu stórt tal av fiskidøgum, ið ynskt verður at keypa til henda prís.

Við hesum uppboðssøluháttinum hava øll skip eitt incitament til at bjóða júst so nógv fyri fiskidagarnar, at marginalútreiðslurnar²⁹ (íroknað avskrivningar av vinnutólum og eitt normalavkast av ílagda peninginum³⁰) svára til marginalinntøkurnar. Tvs. at um hesin prísur verður tann, ið uppboðið verður gjøgnumført til, hevur skipið onki “yvirnormalt” avkast. Er prísurin lægri, fær skipið meir enn eitt “normalavkast” av ílagda peninginum. ”

¹³ Útførliga uppskotið frá Búskaparráðnum er at finna á leinkjuni: <http://www.buskap.fo/fragreidingar.aspx>

6. 5 Verandi loyviskipan heldur fram.

Sambært lógini um vinnuligan fiskiskap kann galdandi loyviskipan halda fram 5 ár á gangin frá 2018. Um hendan loysnin verður vald, er okkara tilmæli, at skipanin tó verður tillagað soleiðis, at vinnan ber kostnaðin av tænaðum, samfelagið annars letur vinnuni, og at ein skipan við tilfeingisgjaldi verður sett í verk. Hesi viðurskifti birta uppundir eina meiri burðardyggja gagnnýtslu av tilfeinginum enn í dag.

Keldulisti:

Bókmentir:

Anderson, Terry L. et al.: Property Rights – Cooperation, Conflict, and Law. Princeton University Press, 2003
Búskaparráðnum (2000). Várfrágreiðing við fylgiskjali
European Commission. (FISH/2007/03). An analysis of existing Rights Based Management (RBM) instruments in Member States and on setting up best practices in the EU . Studies and Pilot Projects for Carrying Out the Common Fisheries Policy
FAO Fisheries Technical Paper no. 503, Rome 2008: Case studies in fisheries self-governance
Fiskimálaráðið, 2007: Lógaruppskot og kunnandi tilfar frá arbeidsbólkinum, sum endurskoðaði lógina um vinnuligan fiskiskap.
Fiskimálaráðið, 2008: Frágreiðing frá fiskiorkunevndini
Nordisk Ministerråd, København: Økonomien i de nordiske fiskerier. TemaNord 2006:540
OECD (2006): Using Market Mechanisms to Manage Fisheries
Tilmæli frá Fiskidaganevndni, ymisk ár
Tilmæli frá Havstovuni í samband við áseting av fiskidøgum, ymisk ár.

Lógir:

[Løgtingslóg nr. 28 frá 10. mars 1994 um vinnuligan fiskiskap](#)
[Fiskeriloven, LBK nr. 978 af 26/09/2008](#)
[Lov om forvaltning av viltlevende marine resurser, lov nr. 37 frá 2008-06-06](#)
[Lög um stjórn fiskveiða nr. 116 10. august 2006](#)

Heimasíður:

www.hagstova.fo
www.ssb.no
www.statice.is

Samrøður:

Hermann Oskarsson, búskaparfrøðing
Kára Petersen, búskaparfrøðing
Viberg Sørensen, reiðari
Jens Helgi Toftum, fulltrúi, Fiskimálaráðið
Rógvi Reinert, aðalstjóri, Fiskimálaráðið

Fylgiskjal:

Frásøgn frá "Seminar om fiskeriforvaltning i Vestnorden
i Nordens Hus på Færøerne 10. Juni 2010". Skrivað hevur Helgi Jacobsen, tíðindamaður.

Rettighedsbaseret fiskeri til samfundets gavn

Seminar om fiskeriforvaltning i Vestnorden
i Nordens Hus på Færøerne 10. Juni 2010

Vestnordisk Råd og Nordisk Ministerråd

Indholdsfortegnelse

Forord	3
1. Resumé	4
2. Eksperternes indlæg	5
1. Gunnar Haraldsson	5
2. Þórólfur Geir Matthíasson	6
3. Jahn Petter Johnsen	7
4. Óli Samró	9
3. Fiskeriministrenes synspunkter	11
1. Jón Bjarnason, Island	11
2. Ane Hansen, Grønland	12
3. Jacob Vestergaard, Færøerne	13
4. Debat	14
5. Konklusion	17

Forord

“Hvordan kan en rettighedsbaseret fiskeriforvaltning udnyttes til gavn for hele samfundet?” var det overordnede spørgsmål på et seminar, som blev afholdt i Tórshavn på Færøerne 10. juni 2010. Seminaret var organiseret af Nordisk Ministerråd i samarbejde med Vestnordisk Råd.

Med udgangspunkt i, at adgangen til fiskeriressourcerne efterhånden er begrænset til nogle få udvalgte aktører, og at der samtidigt ligger klare biologiske begrænsninger i havets ressourcer, diskuterede forskere og politikere, hvordan det rettighedsbaserede fiskeri kan bidrage til velfærden i de vestnordiske fiskeriafhængige samfund.

Seminaret var en fortsættelse af Vestnordisk Råds konference om de vestnordiske landes forskellige fiskeriforvaltningssystemer, som blev afholdt i Sauðarkróki i Island 8.-9.juni. Seminarets formål var at belyse og diskutere forskellige former for allokering af fiskerirettigheder til aktørerne, hvor hensynet til samfundets andel af ressourcerenten sættes i fokus.

Denne rapport er en opsummering af indlæg fra forskere, fiskeriministrenes kommentarer og åben debat. Rapporten indeholder ikke anbefalinger til de politiske myndigheder om hvilke modeller med rettighedsbaseret fiskeri (Right Based Management, RBM) er de bedste og heller ikke hvordan ressourcerenten bedst kommer samfundet til gavn, men belyser fordele, ulemper og erfaringer med disse systemer.

Helgi Jacobsen

1. Resumé

Rettighedsbaseret fiskeri blev udredt og drøftet som begreb og metode for forvaltningspraksis.

Rettighedsbaseret fiskeri blev derefter drøftet i perspektivet at det skal være gavnligt for samfundet som helhed.

Titlen på seminaret er i sig selv todelt. Man kan tolke titlen således, at det i grunden er underforstået at fiskeriforvaltningen i Vestnorden i fremtiden vil blive baseret på en eller anden form for "rettighedsbaseret fiskeri". Det lå som en præmis for seminarets tema, at erkendelsen af at adgang til fiskeriressourcerne er begrænset til nogle udvalgte "closing of the commons".

Som en konsekvens af at lukke det fri fiskeri, bygges en offentlig forvaltning op af fiskeressourcerne, som nødvendigvis baseres på, at der er nogle, som får rettigheder til ressourcerne og at andre ikke får disse rettigheder. Der indføres således en eksklusivitet i forvaltningen af ressourcerne, som har vist sig at generere store økonomiske værdier, som i praksis er knyttet til fiskerirettighederne - og skibene.

Rettighedsbaseret fiskeri har vist sig at have to meget store fordele. Den ene er, at systemet virker som et udmærket instrument i forbindelse med at tilpasse flådekapacitet til ressourcerne og den anden fordel er, at det er med til at fremme økonomien i fiskerierne.

Bagsiden af medaljen er derimod, at systemet har været med til at producere "kvotabaroner" dvs. redere, som har solgt rettighederne og er gået ud af fiskeriet, mens de nyankomne i fiskerierne sidder med tilsvarende stor gæld. Der er også tvivl om hvorvidt den genererede ressourcerente kommer hele samfundet til gode.

Det grundlæggende spørgsmål og diskussionene på seminaret handlede således om hvilke forventninger befolkningen har til at rettighedsbaseret fiskeri kan yde et økonomisk bidrag til samfundet, ud fra deisen om, at ressourcerne er folkets ejendom.

Dagen var delt i to sessioner. På formiddagen udredte fire eksperter væsentlige elementer i temaet. Gunnar Haraldsson fra OECDs Fisheries Policies Division, gav en generel indføring i modeller og erfaringer med det rettighedsbaserede fiskeri. Þórólfur Geir Matthíasson, professor i økonomi ved Islands Universitet, tog også udgangspunkt i de rettighedsbaserede fiskerier og hvordan man kan generere en ressourcerente heraf.

Jahn Petter Johnsen, førsteamanuensis i fiskeriforvaltning og fiskerierorganisering ved Universitetet i Tromsø, talte om de sociale, regionale og andre politiske drivkræfter, der påvirker udviklingen af fiskeriforvaltningerne generelt, og hvordan disse har indflydelse på udviklingen af det rettighedsbaserede fiskerisystem specielt. Og sidst kom Óli Samró, fiskerikonsulent fra Farec på Færøerne, med sit synspunkt på gældsudviklingen i de vestnordiske fiskerier.

I den efterfølgende paneldebat fremlagde fiskeriministrene i Island, Grønland og Færøerne deres synspunkter. Desuden kom en del spørgsmål og forslag angående rettighedsbaseret fiskeri fra økonomer, samfundsforskere og parlamentarikere.

2. Ekspertenes indlæg

De fire eksperter blev bedt om at have in mente i deres indlæg, at eftermiddagens session skulle være en politisk debat om visioner og politiske synspunkter om den fremtidige udvikling af

fiskeriforvaltningen i Vestnorden. Inkluderet i disse forbehold var de nye politiske signaler fra Island om at inddrage fiskerilicenserne over en 20-årig periode og den færøske inddragning af alle licenser i 2018.

2.1 Gunnar Haraldsson, Senior Økonom, Fiskeridivisionen, OECD

Gunnar Haraldssons indlæg var en generel indføring i modeller og erfaringer med rettighedsbaseret fiskeri. Hovedtemaet var, at der findes nogle typer af forvaltningssystemer og modeller, som myndighederne kan bruge til at gennemføre et rettighedsbaseret fiskeri. Forskellige modeller diskuteredes samt deres karakteristika og deres specielle egenskaber. Studier om forskellige systemer og erfaringer i OECD landene blev belyst og deres fordele og ulemper blev diskuteret. Focus var på relevansen for de vestnordiske lande.

OECD har i ret mange år studeret forskellige fiskeri-modeller og hvordan forvaltningssituationen og resultaterne i fiskeriet kan forbedres. I de sidste 15 år har man lagt mere vægt på rettighedsbaserede systemer. Ikke fordi disse systemer er uden problemer, men snarere fordi næsten alle andre systemer ikke har fungeret i den grad - eller på den måde - som forvaltningen havde håbet på.

Erfaringen med rettighedsbaserede systemer viser, at de er effektive til at frembringe økonomisk gevinst både med hensyn til industrien, dvs. øget effektivitet i bedriften af virksomheden, men også med hensyn til ressourcen. Vel udførte rettighedsbaserede systemer gør, at fiskerne har incitamenter til at benytte ressourcen på en bæredygtig måde.

Haraldsson fremlagde en kortlægning af hvilke systemer og hvilke modeller forvaltningen / myndighederne kan bruge for at gennemføre et rettighedsbaseret fiskeri. Dette er baseret på en OECD rapport om det samme emne.

Rettighedsbaserede systemer findes i mange forskellige typer som passer til forskellige fiskerier. Vestnordiske fiskerier er teknisk avancerede og markeds-orienterede, hvor største delen af fangsten sælges på internationale markeder. Vestnordiske fiskerier har også en stor social og politisk vægt. Man må tage hensyn til disse egenskaber ved systemernes design og valg.

Haraldsson fremførte, at TAC og kvoter alene betyder, at fiskere kæmper imod hinanden.

Anvendelsen af individuelle kvoter er en effektiv måde til at kontrollere fiskeriets indsats - effort - og til at øge gevinst og til at reducere, hvor mange aktører skal være i fiskeriet.

Ifølge Haraldsson viser erfaringen, at der hovedsagelig er to vigtige spørgsmål, som kommer op. Det første spørgsmål vedrører den oprindelige distribution af rettighederne, dvs. hvem skal få rettigheder og hvem ikke skal få rettigheder til at fiske. Det andet spørgsmål handler om hvad man skal gøre med den eventuelle rente som det nye system kan producere. Hvem skal have den - virksomhederne, statskassen, regionerne eller andre?

Disse spørgsmål er ikke kun politiske, men spiller en rolle i et vellykket fiskeriforvaltningssystem. Fiskeriforvaltningssystemer vedvarer ikke uden politisk støtte, sagde han, samtidig som han konkluderede, at rettighedsbaserede systemer desværre næsten altid bliver indført som følge af krise i erhvervet eller samfundet som helhed.

2.2 Þórólfur Geir Matthíasson, professor i økonomi, Islands Universitet

Þórólfur Geir Matthíasson præsenterede i sit indlæg forskellige måder at vurdere værdien af ressourcen i Islands fiskeriindustri. Indikationer på nogle måder er at fastsætte priser på kvoter, lejepris af kvoter og udbytte af fiskeindustriens driftsresultater. Priserne er meget forskellige alt efter hvilke løsninger bliver valgt. Industriens driftsregnskab tyder på, at ressourcen i Island ligger omkring 22 milliarder ISK. Kvoteprisberegninger tyder på en rente, som ligger mellem 30 og 50 milliarder ISK. En del af forskellen kan forklares ved potentiel rentevækst som følge af bedre forvaltning af fiskebestandene.

Arbejdsproduktiviteten i islandske fiskerier tiltog betragtelig, da fiskerigrænsen blev udvidet til 200 sømil. Arbejdsproduktiviteten tiltog ligeledes, da kvotesystemet blev indført i 1980-erne. Men kan

også registrere målt vækst i arbejdsproduktiviteten omkring 2005. Dette sidste kan dog være en form for kreativ bogføring. Vi kan i hvert fald ikke henvise til offentlige indgreb eller ændringer i rammebetingelser, som forklarer denne vækst.

Kvotesystemet i Island har dannet ressourcerente ved at reducere omkostningerne i selve fangstleddet. Fangsten er ikke større og fiskebestandene har ikke vokset - med enkelte undtagelser. Dette tyder på, at den vurdering som er blevet præsenteret på potentiel ressourcerente ved hjælp af driftsregnskab, burde danne en lavere grænse.

Matthíasson antog i sin præsentation, at ressourcerente i fiskerierne dannes ved at almenheden - ved staten - øver vold mod potentielle aktører i fiskeriet og dermed begrænser rettigheden til at fiske til en nærmere defineret gruppe af individer og selskaber. Han antog også, at staten kan give rettigheden til individer eller selskaber uden vederlag, og at rettigheden kan auktioneres eller lejes ud. I det første tilfælde tilfalder hele ressourcerenten til nogle få udvalgte. I de andre tilfælde kan ressourcerenten helt eller delvis overføres til almenheden. Dette aspekt har allerede været genstand til udtalelse fra FN's menneskerettighedskommission.

Til slut diskuterede Matthíasson gavekvotesystemets konsekvenser for fiskeriselskabets kapitalstruktur. Han henviste til, at fiskeriselskaber, som modtager gavekvoter, får udvidet sin egenkapital betragtelig og vil på forholdsvis kort tid begynde at operere som hedge-fonde med alle de konsekvenser, som det har for deres drift. Disse firmaer vil blive meget afhængige af international renteutvikling, af kredittilgængelighed på internationale kreditmarkeder og vil have store dele af sine inntægter – og eventuelle tab - fra finanssektoren og ikke fra fiskerierhvervet. Dette kan have dramatiske følger for lokale samfund, som er afhængige af den fiskerirelaterede aktivitet, som disse selskaber driver.

2.3 Jahn Petter Johnsen, Norges fiskerihøgskole ved Universitetet i Tromsø

I sit foredrag satte Jahn Petter Johnsen spørgsmålet, hvilke sociale, regionale og andre politiske drivkræfter influerer på udviklingen af fiskeriforvaltningerne generelt og hvordan påvirker disse udviklingen af RBM-systemerne specielt. Historisk har udviklingen af RBM i det norske kystfiskeri en lang historie.

Norsk fiskeriindustri har siden 1930-årene været en vigtig del av norsk regionalpolitik.

Organiseringen af norsk fiskeriindustri har følgelig vokset frem i et tæt samspil mellem industri og myndigheder. Den organisatoriske transformation som skete i norsk fiskeriindustri i 1930-årene havde sit udgangspunkt i, at norsk fiskeriindustri var en bygdeindustri, som hovedsagelig var organiseret ud fra samarbejdsrelationer inden for husholdning og lokalsamfund. Dermed blev også det juridiske og institutionelle rammeværk, som blev udarbejdet for fiskeriindustrien, indrettet mod at industrien skulle organiseres i en korporativ samvirkemodell, som byggede på de lokale samarbejdsrelationer.

Denne model tog udgangspunkt i, at selvstændige og selvejende aktive fiskere gennem organiseret, og til dels lovbeskyttet samarbejde, skulle udvikle fiskeriindustrien til fiskernes, fiskerisamfundenes og storsamfundets bedste. Et av resultaterne var, at f. eks. fiskeri med trawl satte specielle krav om tilladelse, ikke af hensyn til ressourcerne, men for at begrænse ejerskabskonsentration og kapitalistisk indflydelse i fiskeriindustrien. Frem til omkring 1990 havde fiskerne denne centrale rolle, en rolle som i en næsten planøkonomisk model hovedsagelig blev vedligeholdt gennem samarbejde med myndighederne og subsidier fra staten. Det gjorde det mulig at opretholde et system baseret på åben adgang og allemandsret i fiskerierne.

Det første store problem, som modellen stødte på, var sammenbruddet i den atlantoskandiske sildestamme i slutningen av 1960-årene, som i 1973 førte til indføring af en koncessionsordning i sildesektoren. I kombination med kondemneringsordninger og muligheder for at købe fartøjer med kvoter - betinget omsættelighed - førte dette til en stærk regional koncentration af rettigheder inden pelagisk sektor. Udover i 1980-årene blev det åbenbart, at subsidiepolitikken også førte til en overkapacitet i torskfiskerierne, en overkapacitet, som måske bidrog til sammenbruddet i den

nordøstarktiske torskebestand omkring 1990. Dette sammenbrud udfordrede det åbne regime i torskesektoren, samtidig som subsidiepolitikken mødte stærk kritik, og det blev erkendt, at kapaciteten måtte reduceres. Spørgsmålet var, hvordan dette skulle gøres og hvilke konsekvenser det ville få?

For det første førte dette, sammen med sammenbruddet i sildestammen næsten 20 år tidligere, til et skifte i fokus i fiskeripolitikken, fra fiskerne og fiskerisamfundene, som de vigtigste klienter for politikken, til fokus på ressourcerne. En ny fiskeripolitisk model, som vi kan kalde *ressourceforvaltningsmodellen* fik gennemslag. Bærekraftige fiskerier blev det vigtige begreb, og hovedudfordringen blev nu at sørge for at fangstkapaciteten var i samsvar med ressourcegrundlaget. I første omgang blev der indført en midlertidig fartøjkvoteordning med en forventning af en mere omfattende strukturpolitik, og i 1991-92 blev der fralagt forslag til en omfattende strukturpolitik. I de oprindelige forslagene lagde det norske fiskeridepartement op til en markedsorienteret model baseret på omsættelige kvoter, som i stor grad var et brud med den tidligere planøkonomiske model, som fiskeriindustrien var styret efter. Dette mødte imidlertid stærk modstand, både i fiskeriindustrien, i forvaltningen og blandt kystbefolkningen generelt. Resultatet blev en kompromismodel, der af hensyn til bærekraftig ressourceforvaltning blev overordnet, men der hvor de ordninger, som skulle bidrage til dette, måtte tilpasses det eksisterende institutionelle rammeværk. Dette førte til, at strukturpolitikken ikke alene kunne lægge vægt på biologisk og økonomisk rationalitet, men at der også måtte tages hensyn til andre samfundsmæssige mål, som var knyttet til bosættelse, arbejde og regional fordeling. Blandt andet var det ønskeligt, at en rettighedsmodel ikke førte til for stærk koncentration af rettigheder. Denne kompromismodel bygger på flere pillarer:

For det første bygger modellen på den såkaldte *Trawlstigen*, som fastsætter, hvor stor andel af den totale norske torskekvote som skal fordeles til de konsessionsregulerede trawlere. For det andet er den konventionelle flåde inddelt i to grupper, en åben gruppe bestående hovedsagelig af mindre fartøjer, som fisker på en gruppekvote, og en lukket gruppe med garanterede fartøjkvoter. Deltagelse i den lukkede gruppe gives på grundlag af årlig *deltageradgang* til ejer og fartøj, som siden giver grundlag for tildeling af kvote ud fra fartøjets længde. Deltageradgangene tildeles automatisk fra år til år, hvis bådejer opfylder kriterierne.

For det tredje: For at undgå at små og store fartøjer skal konkurrere, er lukkede grupper opdelt i forskellige længdegrupper, som ikke konkurrerer med hinanden. Dette kaldes *Finnmarksmodellen*. Hver gruppe er tildelt en bestemt andel af totalkvoten, og det er først hvis det mod enden av en sæson for hele gruppen ikke ser ud at lykkes med at fiske sin kvote, at den enten refordeles, sådan at de mest effektive fartøjer i gruppen får en større kvote, eller refordeles til andre grupper.

For det fjerde er det i Norge i praksis åbnet for *strukturering* gennem omsætning af fartøjer med kvoter fra lukket gruppe og for sammenlægning af kvoterettigheder, men med visse begrænsninger i form af kvoteloft, afkorting af kvote ved salg og regionale begrænsninger. I princippet er der begrænsninger på salg af fartøjer fra et fylke til et andet, Finnmark undtaget, hvor fiskere har anledning til at købe fartøjer fra hele landet.

Kort opsummeret er dagens rettighedsbaserede system i Norge et system, hvor rettighederne er betinget og givet på bestemte vilkår. Selv om også Norge i større grad end tidligere benytter sig af markedsløsninger i strukturpolitikken, så er markederne begrænset af institutionelle overføringer fra tidligere fiskeripolitik og fra hensyn til samfundsmæssige mål. Norge har derfor ikke bevæget sig fra en planøkonomisk styring til en markedsstyring, men til en planmæssig og korporativ styring ved hjælp af markedsmekanismer. Dette er helt i tråd med den blandingsøkonomiske nordiske model.

2.4 Óli Samró, fiskerikonsulent, Farec

Óli Samró havde fået tildelt at tale om gæld samt om juridiske og økonomiske udfordringer med hensyn til udenlandsk kapital. Meningen var, at han skulle kortlægge gældssituationen for rederierne i Vestnorden og diskutere hvilke udfordringer rederierne står over for med hensyn til at håndtere gældssituationen. Dernæst skulle han se på gældssituationen fra et samfundsmæssigt perspektiv og diskutere hvilke instrumenter forvaltningen kan benytte for at sikre, at kapitalen fortsat befinder sig i fiskerisektoren og derved undgå produktion af "kvotabaroner".

Men Samró mente, at overskriften var for politisk værdiladet. Hans personlige synspunkt var, at skibe, som var billigere end 100 millioner DKK, havde ikke en jordisk chance i nutidens fiskerierhverv. Desuden mente han, at historisk set havde færøske skibe med størst gæld klarer sig bedst. Derimod har Island ifølge Samró altid købt second-hand fra Færøerne og har derfor haft gamle skibe med stor gæld. Grønland har fået nye skibe uden at det har belastet regnskabet, fordi Landsstyret har betalt. Derfor syntes han, at selve problemstillingen for den sætning, han havde fået, var lidt fordrejet.

Spørgsmålet handlede mere om økonomi, rentabilitet og lønsomhed. Gæld i sig selv var ikke noget problem. Han valgte derfor at løfte emnet op på et mere filosofisk niveau ved at spørge, om fiskerierhvervet var økonomi eller kultur. Ligeledes diskuterede han, hvorvidt det er det politiske miljø eller det er kapitalen, som bestemmer i fiskeindustrien.

Samró konkluderede, at der er begrænsninger på udenlandsk kapital både i Island, Norge og på Færøerne. Samtidig kunne han udlede, at en gennemgang af regnskaber viser, at færøske skibe med udenlandske ejere ikke bliver drevet anderledes, end lignende skibe med færøske ejere. Han oplyste, at udenlandsk kapital især er inde i kapitalintensive projekter, som er forbundet med stor risiko, og rederne har svaret, at de ønsker, at nuværende restriktioner skal være gældende. Sammenlignet med reglerne på Færøerne, har Island og Norge som EØS-lande store begrænsninger på udenlandsk kapital. Derimod har Shetland sammen med Skotland som EU-områder betydelig færre restriktioner på udenlandsk kapital samtidig som de sætter store krav til aktiviteterne.

Samró slog fast, at nøgleordet i fiskerierhvervet er political risk. En professionel investor vil altid vurdere den politiske risiko. Investorerne vil vurdere, om det politiske regime og de signaler, som disse sender ud, passer ind i fremtidsplanerne. Det er her, at risiko kommer ind i billedet for en økonomisk investor og det er her, tryghed kommer ind i billedet for en sosiokulturel investor. Han mente, at der er to slags investorer i fiskeriindustrien. De fleste investerer af sosiokulturelle årsager. De er fiskere af natur. Det ligger i rygmarven og de ønsker at forblive fiskere. For dem er det at fiske og alt, som hører dertil, ensbetydende med livet. De ønsker stabile rammebetingelser, således at den kulturelle arv kan flyttes videre til de kommende generationer. Er skipperne små, har de generelt stor politisk sympati. De har jo mange stemmer. Men mange skibsejere udvikler sig til at blive store og køber skibe i 100-millioner klassen. Når skipperne bliver store, skifter de titel og bliver redere. I Norge har disse ikke så megen politisk sympati, men i Island er det omvendt og det er en dyb mental kløft mellem disse to grupper.

De senere år er der kommet en ny gruppe investorer, vi kan kalde dem eksterne investorer. Samró sagde, at for disse er finansielle begreber og nøgletal det vigtigste. Men både for de sosiokulturelle redere og de finansielle investorer er et dybt kendskab til det politiske system og miljø en forudsætning. Spørgsmålet er så, hvordan nogen kan investere i en industri, der ikke følger markedsreglerne? Jo, fastslog Samró, de satser på politisk velvilje. Og det er her, at det politiske miljø får magt.

For banksektoren er det vigtigste derimod at få pant i fangstrettighederne. Får de det, er det muligt at give en form for lån. Er svaret nej, så er det en anden form for finansiering, de vil tilbyde med f. eks. større krav til egenfinansiering. De kan også vælge at trække sig ud. Den Danske Bank trak sig ud af fiskeri i begyndelsen af 1990-erne. Inden for nogen uger trak de sig ud af både Royal Greenland og Faroe Seafood. De troede ikke på fiskeriet og hovederhvervet både i Grønland og på Færøerne måtte finde nye investeringskilder.

Udenlandske investorer har akkurat den samme opfattelse som bankerne. De vil også sikre sig, at de kontrollerer fiskerirettighederne. Derfor handler spørgsmålet om gæld og om udenlandsk kapital om fiskerilovgivning - om denne giver mulighed for pant i fangstrettigheder. Er svaret ja, er det sandsynligt, at gælden vokser og at udenlandske investorer bliver interesserede. Men der er også stor risiko for, at gælden vokser uhæmmet og uden at skibene bliver fornyet. Det er Island er klart eksempel på. Er svaret nej, så er finansieringssituationen en helt anden. Samró ville ikki sige, at det ene er bedre end det andet, han skildrede kun, hvordan det har været. Den reelle magtkamp mente han står mellem dem, som ønsker at bevare fiskerisamfundet, som det er, og de markedsøkonomiske grundregler, hvor kapitalen bestemmer.

I 2000 sammenlignede Samró konkurrenceevnen for skibe i Norge, Island og på Færøerne. Et af oplæggene blev holdt i Island, og der satte jeg spørgsmålet, hvor længe Islands gæld kunne fortsætte med at vokse i betragtning af, at nogle av de andre faktorer i regnskabet slog fejl. Analysen viste tydelig, at de islandske rederier havde ikke en jordisk chance at afdrage gælden. For de færøske rederier var konklusionen også klar. Vi kunne ikke se, at der skulle komme nogen ny økonomisk krise i den færøske fiskerisektor. Gælden var jo saneret efter bankkrisen i begyndelsen av 1990-erne. Men Samró erkender, at han tog fejl. Fra omkring 2004 kom der islandske bankaktører på banen. De færøske banker fulgte med og Færøerne fik islandske tilstande. Fra ingen gæld at have fik de samme skibe en stor gældsbyrde. Der findes flere forklaringer. For det første var det en trend at belåne friværdier og investere dem i andre aktiver. Bankerne havde likviditet og og belåningsvilje. For det andet blev reglerne ændret, således at finanssektoren fik reel ret at få pant i fangstrettighederne. Aktivitet var nu først og fremmest rettigheder og i mindre omfang skibet. Udviklingen på Færøerne de følgende år blev den samme som på Island sidst på 1990-tallet. Gælden er vokset, således at rederierne står med en stor gæld, især bygget på reel pant i licenser. Den reelle magt flyttede i en periode over til finansfolk. Men skibene er ikki blevet skiftet ud i bundfisksektoren og lønsomheden i denne del av flåden er særdeles svag og giver ikki rettighed til den store gæld. På den anden side findes der andre dele af flåden, som fremdeles har en lille eller ingen gæld.

Konklusionen er, at fiskerierhvervet i Island og på Færøerne vil på langt sigt udvikle sig som business as usual, men om det bliver inden for relativ kort tid er vanskelig at spå om.

3. Fiskeriministrenes synspunkter

De tre ministre fra Island, Grønland og Færøerne blev i deres indlæg bedt om at fremlægge regeringernes visioner for den fremtidige fiskeripolitik, samt at komme med deres synspunkter om, hvad vi kan lære af hinandens erfaringer med fiskeriforvaltning.

3.1 Jón Bjarnason, fiskeriminister, Island:

Islands fiskeriminister Jón Bjarnason henviste til den aktuelle diskussion i Island omkring en revision af fiskeriforvaltningssystemet. Baggrunden for dette er, at den nye regering ser systemet med frit omsættelige individuelle kvoter som mislykket. Han kom ikke med direkte hentydninger om det var forvaltningen eller selve lovgivningen som havde slået fejl. Men regeringens klare synspunkt er, at det var uheldigt, at kvoterettighederne var blevet koncentreret hos et fåtal kvotearbønder og at få rettigheder var tilbage i regioner og bygder, som egentlig var bygget op om fiskerierhvervet.

Derfor skulle fiskeripolitikken revurderes. Svaret på, hvordan dette skulle gøres var meget begrænset, fordi et udvalg repræsenteret af flere interessegrupper i disse dage er i færd med at udforme et forslag til en ny fiskerilovgivning. Én mulighed var, at de eksisterende kvoter kunne inddrages og genddeles på en ny måde indenfor de næste 20 år. Men ministeren mente, at fiskeriresourcerne skulle være i folkets eje. Der skulle ikke være tvivl om denne ejendomsret, hvorfor der også diskuteres i Island at sætte denne ret ind i Islands grundlov.

Det faktum, at fiskerisystemet i Island var blevet koncentreret i nogle få, store selskaber, som siden havde investeret kapitalen i andet end fiskeri, havde skabt vrede blandt befolkningen.

Arbejdsgruppen havde derfor fået som kommissorium at klarlægge, hvordan man kan nå frem til en fælles forståelse af fiskerierhvervet med folkets accept og hvordan en ny lovgivning skal regulere fiskeriet. Det var også vigtigt, at det ikke reelt var bankerne, der ejede kvoterne, men at ejerskabet til kvoterne bliver i samfundets ejerskab, sagde Jón Bjarnason.

Bjarnason oplyste, at revurderingen af fiskeripolitikken skulle udformes i to faser. I første omgang er det nødvendig med en kortsigtet reform, så fiskeriet kan fortsætte. Siden er det nødvendig med en langsigtet reform, som skal revurdere selve kvotesystemet.

“Reformen skal tage udgangspunkt i, hvordan man bedst kan udnytte ressourcerne i havet med et bæredygtigt fiskeri, hvordan man sikrer arbejdspladser, sikrer kystsamfundets eksistens og skaber social enighed omkring fiskeriforvaltningen. Fiskeriet skal være biologisk, økonomisk og socialt bæredygtigt”, sagde Jón Bjarnason.

Han erkendte dog, at den nye lov bliver ikke bedre end de mennesker, som laver den og følger den. Og han mente, at det derfor er nødvendig at folk sammen bygger det samfund op, hvor de gerne vil bo.

“Det har sin egen værdi og det har sin egen vej i excel-arkene. Derfor bliver resultatet ikke nødvendigvis det samme, som det var i går”, sagde Bjarnason.

Uden at gå i detaljer, er målet ifølge Bjarnason klart. Meningen er, at et begrænset kystfiskeri med en bestemt mængde pr. dag kan foregå uden at bådene skal have licens eller tildelte kvoter. Desuden er visionen, at alt skal komme i land i Island, tvs. hoveder, rygge, rogn, lever etc.

På spørgsmålet om, hvordan Island har tænkt sig at det fremtidige fiskeri bliver til samfundets gavn, sagde Bjarnason, at fisk i havet er en ressource og folkets ejendom på samme måde, som vandet i undergrunden er samfundets og folkets ejendom. Han oplyste, at arbejdsgruppen eventuelt kommer med forslag til en aktionsmodel, hvor rederne kan komme med bud på rettigheder eller kvoter.

Bjarnason sagde, at i Island har folk en fornemmelse af, at det er bankerne, som ejer og driver rederierne. Men han ville hellere have, at det istedet er samfundet og menneskene, som ejer og driver rederierne med den hjælp fra bankerne, som er nødvendig, uden at blive helt afhængig af bankene.

3.2 Ane Hansen, fiskeriminister, Grønland:

Ane Hansen redegjorde for, at samfundet skal have størst mulig økonomisk udbytte af fiskeriet, men at man først grundlæggende må have afklaret spørgsmålet om hvem der ejer ressourcerne. Hun mente, at de levende og fornybare ressourcer er samfundets fælleseje. Derfor må de personer eller selskaber, der har fået tildelt en eksklusiv udnyttelsesret også betale for at udnytte disse ressourcer, i det omfang denne aktivitet genererer et økonomisk udbytte.

“Fiskeressourcerne i havet er fælles eje og folkets ejendom, som bør give afkast til befolkningen, men akkurat hvordan man gør det er op til myndighederne sammen med befolkningen at enes om”, sagde Ane Hansen. Hun oplyste dog, at aktionsmodellen for kvoter, hvor ressourcerenten går direkte i statskassen, er blevet diskuteret i Grønland.

Et ejerskab til fiskekvoter bør heller ikke indgå i en ejers finansielle spekulationer. Hansen vurderede således, at et rettighedsbaseret kvotesystem kunne være en god mulighed for at sikre et bæredygtigt fiskerierhverv – både biologisk og økonomisk, så længe der fastholdes det grundlæggende princip, at kvoter er samfundets eje som skal forvaltes med omtanke og hensyn til det øvrige samfund.

Ane Hansen pointerede, at grønlandsk fiskeriforvaltning hidtil har haft gode erfaringer med individuelle kvoter i rejefiskeriet, siden systemet blev indført i 1990. På den tid var der alt for mange aktører og kvoterne for små. Desuden var der problemer med udkastning og kun de bedste rejer blev ført i land. Alligevel gik en række rederier konkurs.

“Efter at systemet med individuelle, omsættelige kvoter blev indført, førte dette til større og langt færre aktører i fiskeriet, som dermed blev mere lønsomt og bæredygtig. Derfor vil vi revurdere det kystnære fiskeri efter hellefisk”, sagde Ane Hansen.

En fiskerikommission har for nylig afleveret forslag til en ny fiskerilovgivning. Den skal ifølge Hansen bygge på principperne om TAC over flere år, ansatte i fiskeriet skal reduceres og omsættelige individuelle kvoter skal også indføres i andre fiskerier. Dette mener Hansen vil gøre fiskerierhvervet bæredygtigt og rentabelt med størst mulig afkastning. Derudover skal unge fiskere få lettere adgang end nu til fiskeriet. Arbejdsgruppen omkring revisionen af fiskeriloven har påvist, at dette system har vist sig som det mest fleksible og fordelagtige system for Grønland.

Ane Hansen pointerede også, at med det nye lovforslag til fiskeri vil individuelt omsættelige kvoter i Grønland knyttes til lovkravet om et tæt tilhørsforhold til Grønland, hvorfor det bliver sværere for udenlandske aktører at drage nytte af disse kvoter i Grønland. Desuden skal kvoterne tidsbegrænses. Ane Hansen gav også udtryk for, at de vestnordiske lande i fremtiden ikke kunne undgå at arbejde sammen om de fælles ressourcer. ”Derfor er det meget nødvendigt, at vi arbejder på et fælles system. Dette samarbejde burde også omfatte spørgsmål der relaterer til et videnskabeligt funderet samarbejde omkring fiskeriets økonomiske forhold, især da Grønland ikke selv har institutioner der danner grundlag for undersøgelser af det samlede fiskeris økonomiske aspekter og som udgør landets vigtigste erhverv”.

3.3 Jacob Vestergaard, fiskeriminister, Færøerne:

“Samfundet skal få størst muligt udbytte af de rettighedsbaserede ressourcer. Men som liberal politiker med tiltro til markedsbaseret erhverv, sætter jeg mig tvivlsom til at sælge kvoter og fiskedage på offentlig aktion. Vi må ikke dræbe hønen, som lægger guldæg. Og jeg mener ikke, at offentlig salg af rettigheder skaber grundlag for vækst på Færøerne eller i Vestnorden. De private finansielle midler til erhvervet skal bruges til at styrke erhvervets konkurrencedygtighed og fremtidige udfordringer. Jeg mener ikke, at en del af udbyttet fra fiskeriet skal overføres til statskassen”, var Jacob Vestergaards utvetydige udsagn om, hvilke overførelseskanaler af eventuel ressourcerente, han ikke kunne godtage.

På hvilken anden måde samfundet kunne få størst mulig udbytte af de rettighedsbaserede ressourcer ville han ikke kommentere yderligere, fordi han havde samme begrænsning til at udtale sig, som den islandske fiskeriminister, eftersom et udvalg for tiden behandler en eventuel revurdering af det færøske fiskedagesystem.

Vestergaard var enig med flere andre om, at fisken i havet er folkets ejendom og at de politiske myndigheder forvalter denne ejendom. Det sensitive spørgsmål er derimod, hvordan man administrerer det, som samfundet ejer. Vestergaard var f.eks. ikke fortaler for regional opdeling af ressourcerne, men det berør mest på, at han mente, at Færøerne ikke har råd til det.

Vestergaard pegede ellers på, at der var delte meninger om hvor vellykket den færøske fiskeripolitik har været siden Færøerne i 1994 fik et nyt system med omsættelige individuelle kvoter, som i 1996 blev udvidet til en fiskedageordning inden for 200 sømil. Selv mente han, at systemet havde fungeret godt for en del af bådgrupperne, men spørgsmålet er, om nuværende opdeling af de forskellige båd størrelser er hensynsmæssig, bl.a. fordi der er sat nogle forbud mod at flytte rettigheder mellem disse bådgrupper.

Jacob Vestergaard medgav, at disse forbud hindrer en optimal udnyttelse af fiskedage og kvoter, hvorfor der nu udover de frie markedsmekanismer påtænkes at lægge nogle mekanismer ind i systemet, som sikrer en fuld udnyttelse af rettighederne, som samtidig skal sikre en optimal bevægelighed af rettighederne. Disse mekanismer står i relief til de mekanismer, som handler om at lovgive for at rederierne forpligter sig til at udnytte rettighederne, de har fået tildelt.

En lejlighed til at opnå større bevægelighed i systemet, er at udvide systemet med omsættelige kvoter. Mulighederne er inden for nuværende lovgivning som helhed at indføre et forbedret fiskeriforvaltningssystem inden 2018, da det færøske parlament et par år tilbage vedtog, at samtlige

fiskerilicenser skal indrages senest 1. januar 2018. Loven fra 1994 tillod ellers, at licenserne blev fornyet hvert 10. år.

Både i det havgående fiskeri efter bundfisk inden for 200 sømil og i det internationale fiskeri med fælles bestande har man fået færre aktører, således at fiskeflåden har tilpasset sig ressourcerne med større udbytte for de tilbageværende aktører. Vestergaard mente, at systemet specielt har virket godt i f.eks. pelagisk fiskeri.

4. Debat

Efter fiskeriministrenes synspunkter med henblik på de forskellige landes politik og forvaltning af fiskerilovgivningen, blev der åbnet for debat mellem alle seminardeltagere.

En del av debatten gav udtryk for, at både Island og Færøerne havde ønske om at vende tilbage til den oprindelige tanke om at fiskerilicenserne er ejet af folket og at de skal forvaltes som sådanne. Baggrunden for dette synspunkt var især den tvivlsomme udvikling af de individuelle omsættelige fiskerettigheder, først og fremmest i Island, men til dels også på Færøerne.

Gunnar Haraldsson fra OECD efterlyste en dybere forklaring på, hvorfor Island og til dels Færøerne ønsker at gå fra individuelle omsættelige kvoter tilbage til andre reguleringer. Haraldsson pointerede, at fiskerierhvervet er karakteriseret ved at være et gennemreguleret erhverv. Han medgav dog, at til trods for dette er fiskerierhvervet en af de sidste økonomiske aktiviteter, hvor rettighederne angående ressourcerne ikke er vel defineret. Haraldsson fremhævede derfor, at fiskeriforvaltning ikki handler om forvaltning af fisk, men om forvaltning af mennesker. Han var enig i, at det var i orden at revurdere fiskeripolitikken og at søge efter de rette instrumenter i forvaltningen, men han advarede imod at slagte hønen, der lægger guldæg, alene fordi man ikki kan blive enige om at fordele guldæggene! Dermed slog han fast, at i fiskeriet udgør fordelingsnøglen til kvoter et vigtigt instrument til at regulere fiskeriområdet til gavn for samfundet.

Þórólfur Geir Matthíasson, professor i økonomi ved Islands Universitet, filosoferede over det afgørende spørgsmål om, hvordan ressourcerenten kan komme samfundet til gavn. Hans synspunkt var, at uanset om renten ikke bliver taget ind gennem skatter, afgifter eller ved aktion, så kommer renten til gode på andre måder. Når det regner på præsten, drypper det på degnen. Når f.eks. en fiskebådreder køber en stor Toyota, så får salgspersonen lidt penge ud af det samtidig som samfundet får registreringsafgift. Det samme sker, når kvotehandlere indvolverer mæglere og advokater.

Andre former for at overføre renten til samfundet er ved kvoteaktion. Denne metode er den mest brutale. Hvis aktionarius er en offentlig kvotebank, vil næsten hele renten tilfalde den offentlige sektor. Desuden kan kommuner leje kvoter til fiskeaktører i regionene.

Ødelæggende mekanismers kraft, som berøver samfundet for ressourcerente, viser sig, når kvotabaroner giver bankerne pant i kvoterne og dermed får grønt lys for at gøre investeringer i andet, end fiskerierhvervet. Udfaldet kan være, og har været, at selskaber går konkurs på grund af kapitalrekonstruering, til trods for at selve fiskeridriften går strålende. Resultatet er, at lokalsamfund forsvinder, fordi folk i California har problem med boliglån.

Haraldsson henviste til det faktum, at når man har ressourcerente, så slås man om den. Derfor var det obligatorisk spørge, hvad renten skal bruges til og hvem den skal tilfalde. Han pointerede, at man i de fleste lande siger, at kvoterner er ikki en ejendom over fisken i havet, men det er en ejendom af rettighederne at fiske en bestemt prosentdel av totalkvoten. Det er ikke det samme. Selv om man er statsborger med nogle uddelte licenser, har man ikke frihed til at gøre det som man vil. Med baggrund i, hvor vitalt det er med overskud i fiskeriet, dersom samfundet kan få gavn af fiskerierhvervet, rejste den færøske økonom og parlamentariker, Magni Laksafoss, hård kritik mod det færøske fiskadagesystem. Han fremførte, at færøske politikere har givet udtryk for, at det færøske fiskedagesystem er et særdeles velfungerende system. Dette synspunkt kunne han absolut ikke dele. Han mente, at selve systemet eller forvaltningen af samme var årsag til, at

torskebestanden var nedfisket og at fiskeflåden de seneste 10 år har haft negativt afkast. Derfor konkluderede han, at systemet var hverken biologisk eller økonomisk bæredygtigt. Fejlen i systemet er ifølge Laksafoss, at fiskedagene først og fremmest bliver vurderet i torskbestanden og at det i udgangspunktet er for let for fiskerne at gå ud at fange torsken, fordi den er det mest indbringende. Når man så skal vurdere, om fangsttrykket er for hårdt, tager man udgangspunkt i torskbestanden. Har torskbestanden det ikke godt, nedsætter man antallet af dage ud fra torskbestanden, også for de både og skibe, som ikke fisker torsk.

Laksafoss sagde, at hovedargumentet med et system må være at fiskerne skal tjene penge. Han gav udtryk for, at han delte ikke Vestergaards synspunkt om, at dersom du er liberal, skal du ikke tage ressourcerenten fra fiskerne. Har man et system som det færøske, som næsten kan sammenlignes med frit fiskeri, så har du stadig en ressourcerente. Men renten bliver bare fordelt på, at en overkapacitet går ud og nedfisker bestanden.

Laver man begrænsninger, sådan at ressourcerenten kommer op til overfladen, så kan den blive fordelt på mange forskellige måder, mente Laksafoss. Den kan f.eks. fordeles ud til bankerne, som står i gæld i fiskerierhvervet. Fiskerne kan også få en højere løn ved at modtage ressourcerenten uden at dette nødvendigvis medfører en højere profit til fiskeriselskaberne.

“Derfor er ressourcerenten der, uanset hvad, det er bare et spørgsmål om, hvem skal have den. Det primære må være at skabe et system, og derefter diskutere hvordan disse penge skal administreres: Om det er folkets ejendom, som skal kræves ind til den offentlige kasse eller om vi skal følge den borgerlige tankegang, som siger, at erhvervet selv skal beholde pengene, sådan at fiskeindustrien kan sætte pengene i andre erhverv og dermed være med til at skabe vækst i andre områder”, sagde Magni Laksafoss.

I sit svar til denne kritik var fiskeriminister Jacobs Vestergaard af den opfattelse, at det færøske fangsdagesystemet ikke har spillet, men at systemet har nogle hindringer eller forbud, både med hensyn til hvordan man kan sælge fangsten og med hensyn til hvordan man kan flytte fiskedage mellem de forskellige fartøjsgrupper. Disse hindringer har gjort, at nogle fartøjsgrupper ikke kan optimere driften. Den del sagde Vestergaard, at han ville kigge nærmere på for at få en bedre udnyttelse af systemet med færre, men stærkere aktører.

Ud fra det faktum, at den sociale komponent i bæredygtighed er opadgående og at det regionalpolitiske moment dermed bliver stærkere, ville Ásmundur Guðjónsson, senior rådgiver, NM, vide hvordan dette påvirker en generering af ressourcerenten.

Þórolfur Geir Matthíasson mente at dette kunne gøres på flere måder. Som udgangspunkt kan man ved at generere mest mulig ressourcerente tage pengene og bruge dem i de regioner, som man vil styrke. Man kan også fastsætte tildelingen af et bestemt antal kvoter til udvalgte regioner, som siden enten kan leje kvoterne eller tildele dem til de aktører, som formår at bruge dem optimalt.

Matthíasson tilføjede dog, at ved denne fremgangsmådet er det meget sandsynlig, at den totale rente bliver lavere, end hvis du enten har fri konkurrence om kvoterne eller du sælger dem på fri aktion. Nødvendigvis behøver disse to ikke at stå op mod hinanden. Spørgsmålet er, sagde Matthíasson, at have klare mål og siden at bruge det rettighedsbaserede system som instrument. Det endelige mål er ikke at have en bestemt type system, det grundlæggende er, hvilke resultater du kan skabe.

Angående den sociale bæredygtighed tilføjede Gunnar Haraldsson, at tiderne kræver ændringer og at alt må ses i en helhed. Vi har jo også set forandringer i det islandske landbrug, hvor folk er flyttet til Reykjavik. Han nævnte, at Norge har penge til social bæredygtighed, men spørgsmålet er, om Island og Færøerne har råd til det.

Jahn Petter Johnsen, førsteamanuensis i fiskeriforvaltning, mente ikke, at den norske model kunne overføres på andre lande, til trods for at de økonomiske love er de samme. Han pointerede, at Kystnorge blev ikke subsidieret med oljepenge, men indrømmede, at dersom Norge ikke havde oljen, ville der selvfølgelig være langt flere arbejdspladser i fiskerierhvervet, samtidig som levestandarden i fiskeriet ville være lavere.

Fiskeriminister Ane Hansen gav udtryk for, at de vestnordiske lande i fremtiden ikke kunne undgå at arbejde sammen om de fælles ressourcer. ”Derfor er det meget nødvendigt, at vi arbejder på et fælles system. Dette samarbejde burde også omfatte spørgsmål der relaterer sig til et videnskabeligt funderet samarbejde omkring fiskeriets økonomiske forhold, især da Grønland ikke selv har institutioner der danner grundlag for undersøgelser af det samlede fiskeris økonomiske aspekter og som udgør landets vigtigste erhverv”.

Der var således enighed blandt seminarets deltagere om, at fiskeriressourcerne skal forvaltes til størst mulig gavn for samfundet. Josef Motzfeldt fremhævede i denne sammenhæng, at der på baggrund af temakonferencen i Island og seminaret på Færøerne nu kan fastslås, at de levende ressourcer i de vestnordiske lande der udgør fællesbestande også bør forvaltes i et fællesskab.

5. Konklusion

Der var blandt seminardeltagerne bred enighed om, at et rettighedsbaseret fiskeri er en grundlæggende forudsætning for at opnå det maksimale økonomiske udbytte i forbindelse med udnyttelsen af fiskeressourcerne. Modsat fri adgang begrænser et sådant system de produktionsfaktorer, der anvendes i fiskeriet, til det, som er nødvendigt for at opnå et højt vedvarende udbytte. Med en hensigtsmæssig forvaltning er der med rettighedsbaseret fiskeri derfor udsigt til både biologisk, økonomisk og socialt bæredygtig erhverv.

Både i teori og praksis har man erfaret, at åben adgang til fiskeri ikke fører til et bæredygtigt fiskeri, eller til det maksimale økonomiske udbytte af fiskeriet. Frit fiskeri fører til en overkapitalisering og ressourcerenten, dvs. det økonomiske afkast af fiskebestandene, forsvinder som følge af, at de enkelte fiskere i olympisk fiskeri søger at fange så meget som mulig. Teorien peger derimod på, at med et rettighedsbaseret fiskeri vil fiskebestandene stabiliseres på et højere niveau og mindske overudnyttelsen under forudsætning af en effektiv kontrol med fiskeriet.

Stort set er der også en fælles forståelse for, at fiskerettighederne er samfundets fælles eje, som myndighederne forvalter. Og selv om der også er enighed om principperne for hvordan fiskerierhvervet genererer størst mulig økonomisk afkast, er der ikke enighed om, hvor stor del af afkastet eller ressourcerenten skal komme samfundet til gavn eller hvordan denne rente skal kræves ind til staten.

Debatten var til dels præget af de uheldige erfaringene med omsættelige individuelle kvoter i enkelte af landene. Disse erfaringer er nødvendigvis ikke nogen bevis for, at selve modellen var forkert og der blev derfor advaret imod at slagte hønen, der lægger guldæg, alene fordi man ikke kan blive enige om at fordele guldæggene.

Spørgsmålet om hvordan ressourcerenten kan komme samfundet til gavn er yderst følsomt og politisk ladet. Dette var de tre fiskeriministre meget bevidste om og understregede, hvor vigtig det er, at lovgivningen og forvaltningen af fiskerirettigheder og ressourcerente har bred enighed og opbakningen i befolkningen, i det politiske miljø og i forvaltningen.